

Barn som er utsatt for omsorgssvikt – hvordan oppdage dem?

En kvalitativ studie som belyser hvordan barnehageansatte oppdager barn som er utsatt for omsorgssvikt.

Darija Zivanovic

Veileder

Venke Frederike Johansen

Masteroppgaven er gjennomført som ledd i utdanningen ved Universitetet i Agder og er godkjent som del av denne utdanningen. Denne godkjenningen innebærer ikke at universitetet inntår for de metoder som er anvendt og de konklusjoner som er trukket.

Forord

Når noen spør meg hva slags arbeidserfaring jeg har, pleier jeg å si «jeg har ikke mye arbeidserfaring, men jeg har mye livserfaring». Jeg kom som flyktning til Norge i 1993 fra Bosnia, og helt siden jeg kan huske har foreldrene mine alltid oppmuntret meg til å gå på skole. De har alltid påpekt at skolen er en del av livet og at jeg må stå på for å nå mine mål. Jeg er utrolig takknemlig for at jeg har dere som foreldre, for alle råd dere har gitt meg, for alle gangene dere har støttet- og veiledet meg. På grunnlag av min bakgrunn med mine foreldre og etter et år som barnehageassistent innså jeg at ikke alle barn har omsorgsfulle, oppmuntrende og støttende foreldre, noe som har inspirert meg til å skrive denne masteroppgaven. Prosessen med å gjøre denne studien har vært utfordrende, men først og fremst lærerik og spennende. Å gå i dybden på et tema som jeg interesserer meg for, og lære mer om det, har vært svært givende og motiverende. Nå når jeg er ferdig er det med en god blanding av følelser. Jeg føler meg glad og stolt for å ha nådd enden, men samtidig er jeg fylt med usikkerhet for fremtiden og hva den vil bringe fremover.

Jeg vil benytte meg av denne muligheten til å rette en stor takk til informantene fra både de kommunale- og private barnehagene som har sagt seg villige til å delta i min studie. I arbeidet og prosessen er det mange som har støttet meg og bidratt på mange ulike måter. Jeg vil takke veilederen min, Venke Frederike Johansen for de gode samtalene, spørsmålene og utfordringene hun har gitt meg. Jeg vil også rette en stor takk til Siv Hellenen, min kjære venninne og medstudent, for støtte og samarbeid, seriøse og useriøse samtaler og diskusjoner. Takk til Lisbeth Jensen Gallefoss for faglig ekspertise, gode råd og for at du hadde tro på meg. Takk til Anne Gro Gallefoss for at du har gitt meg muligheten til å arbeide med barn og for alle de gode samtalene vi hadde det året jeg jobbet i din barnehage. Jeg retter en stor takk til Spomenka Savic-Balac, som alltid har vært hjelpsom, som har utfordret meg intellektuelt og alltid vært tilgjengelig under hele master forløpet.

Takk også til min kjære samboer, Arif Tahiraj, som alltid får meg til å smile uansett hvor lang dagen har vært, som alltid har tro på meg, støtter meg og er tålmodig med meg. Takk til min andre familie i Kristiansand for at dere har gitt meg motivasjon og inspirasjon til å fortsette å skrive mitt verk. Takk for at dere alltid har stilt opp for meg når jeg har manglet motivasjon og takk for at dere har fylt mine hverdager med glede og latter.

Sammendrag

Bakgrunn. Bekymringsmeldinger fra barnehager til barnevernet øker, det bringer spørsmålet opp om barnehageansatte har blitt mer bevisst på hva omsorgssvikt er eller om antall barn utsatt for omsorgssvikt øker. I likhet med andre fagfolk som arbeider med barn, får barnehageansatte en rekke utfordringer i sitt daglige arbeid både med de praktiske oppgavene, barn- og foreldre.

Hensikten med denne studien er å beskrive de erfaringer barnehageansatte har i forbindelse med begrepet omsorgssvikt, hvordan de oppdager omsorgssvikt og hva slags grunner de oppgir for å ha sendt, eventuelt ikke ha sendt, bekymringsmelding til barnevernet.

Metode. Studien har et kvalitativt design med fenomenologisk-hermeneutisk tilnærming som metode. Den er gjennomført med individuelle intervjuer med fem barnehageansatte fra private og kommunale barnehager.

Funn. Studien viser at barnehageansattes erfaringer kan sammenfattes i seks beskrivningskategorier som handler om omsorgssvikt; et vidt begrep, «skjult» omsorgssvikt, alvorlighetsgraden, prosessen fra oppdagelse til melding, autoritetsmakt og lojalitet på arbeidsplassen og samtale/kjennskap til foreldrene.

Konklusjon. Det som kom fram da informantene ble spurt om hvordan de definerer begrepet omsorgssvikt, var det enighet blant informantene at dette var et vidt og sammensatt begrep. Å oppdage fysiske skader, fra seksuelle overgrep og vold, er enklere enn å oppdage følelsesmessig vanskjøtsel og/eller psykiske overgrep. Grunner for å ha sendt/ikke sendt (bekymrings)melding til barnevernet når de mistenkte at et barn er utsatt for en eller flere former for omsorgssvikt, står alvorlighetsgraden og omfanget sentralt.

Nøkkelord. Omsorgssvikt, barn, barnehageansatte, følelsesmessig vanskjøtsel, lojalitet, barnevern

University of Agder (UiA)

Master thesis:

Author: Darija Zivanovic

Advisor: Associate Professor PhD. Venke Frederike Johansen

Title:

Child Abuse - how to recognize it?

Summary

Background: Suspected child abuse reports to Child Protective Services (CPS) made by pre-school teachers has been on the rise. Consequently, that raises the question about whether the teachers' knowledge or awareness of child abuse or the actual number of children who have been abused has increased. Pre-school teachers, as many other professionals who work with children on a daily basis, face many challenges in their work place.

Purpose: The purpose of the study is to describe the pre-school teachers' experiences with child abuse, including how they identify children who have been abused and how they determine whether they need to make a suspected child abuse report to Children Protective Services.

Method: A qualitative design with phenomenology-hermeneutics approach was used in this study. Individual interviews were conducted with pre-school teachers from both public and private preschools.

Findings: The study demonstrated that the experiences of pre-school teachers related to identifying and reporting child abuse can be categorized in six sections:

- 1) Maltreatment (or child abuse) - a broad definition,
- 2) "Hidden" maltreatment (or child abuse),
- 3) Seriousness of the abuse,
- 4) A process from identification of child abuse to making a suspected child abuse report,
- 5) Loyalty to the work place, and
- 6) Making an acquaintance with parents.

Conclusion: Pre- school teachers view the concept of the maltreatment (child abuse) of children as broad, and that the child abuse could be " hidden." (hard to be identified). It has been reported that it is easier to identify children who have been sexually abused or victims of violence then children who have been physically or mentally abused. The decision about whether to file a suspected child abuse report with the Children Protective Services has been based on the seriousness of the maltreatment.

Key words: child abuse, pre-school teachers' experiences, loyalty, and Child Protective Services.

Innholdsfortegnelse

1. Introduksjon	1
1.1 Problemstilling.....	3
1.2 Studiens oppbygning	3
2. Teori.....	5
2.1. Omsorgssvikt.....	5
2.1.2. Følelsesmessig vanskjøtsel.....	5
2.1.3. Fysiske overgrep	7
2.1.4. Psykiske overgrep.....	7
2.1.5. Seksuelle overgrep.....	8
2.2. Tilknytning	9
2.2.1. Fire tilknytningsstiler.....	9
2.2.2. Tilknytningsstiler B, A, C og D.....	9
2.3. Indre arbeidsmodeller	12
2.4. Risiko- og beskyttelsesfaktorer	13
2.4.1. Risikofaktorer.....	13
2.4.2. Beskyttelsesfaktorer	13
2.5. Barnehagens rolle	14
2.6. Ethiske aspekter i arbeid med barn.....	16
2.6.1. Etikk	16
2.6.2. Yrkesetikk i barnehagen.....	17
2.6.3. Pedagogenes forhold til foreldrene	18
2.6.4. Ethiske dilemmaer.....	20
2.7. Nyere forskning	21
3. Forskning og metode.....	25
3.1. Innledning.....	25
3.2. Valg av metode.....	25
3.2.1. Kvalitativt forskningsdesign	25
3.2.2. Intervju som metode.....	26
3.3. Intervju og gjennomføring	27
3.3.1. Utvalg av informanter	27
3.3.2. Intervjuguide	28
3.3.3. Gjennomføring av intervjuene	28
3.3.4. Bearbeiding av data.....	29
3.3.5. Analyseprosess	30
3.3.6. Ethiske vurderinger	31
3.4. Validitet, reliabilitet og generalisering.....	32

3.4.1. Validitet	32
3.4.2. Reliabilitet	32
3.4.3. Generalisering	33
3.5. Metodekritikk	33
4. Analyse og funn	35
4.1. Omsorgssvikt, et vidt begrep?	35
4.1.1. «Skjult» omsorgssvikt	36
4.2. Hvordan oppdage barn som er utsatt for omsorgssvikt?	36
4.3. Hvilke grunner oppgir barnehageansatte for å ha sendt (bekymring)melding til barnevernet ved mistanke om omsorgssvikt?.....	39
4.2.1. Alvorlighetsgraden	39
4.2.2. Prosessen fra oppdagelse til melding	40
4.3. Hvilke grunner oppgir barnehageansatte for eventuelt <i>ikke</i> å ha sendt (bekymrings)melding til barnevernet ved mistanke om omsorgssvikt?.....	41
4.3.1. Autoritetsmakt og lojalitet på arbeidsplassen.....	42
4.3.2. Samtale og kjennskap til foreldre	44
5. Diskusjon.....	46
5.1. Hvordan definerer barnehageansatte begrepet «omsorgssvikt»?	46
5.1.2. Omsorgssvikt – et vidt begrep?	46
5.1.3. «Skjult» omsorgssvikt	47
5.2. Hvordan oppdager barnehageansatte barn som er utsatt for omsorgssvikt?	47
5.3. Hvilke grunner oppgir barnehageansatte for å ha sendt (bekymrings)melding til barnevernet ved mistanke om omsorgssvikt?.....	52
5.3.1. Alvorlighetsgraden	52
5.3.2. Prosessen fra oppdagelse til (bekymrings)melding.....	54
5.4. Hvilke grunner oppgir barnehageansatte for eventuelt <i>ikke</i> å ha sendt (bekymrings)melding til barnevernet ved mistanke om omsorgssvikt?.....	56
5.4.1. Autoritetsmakt og lojalitet på arbeidsplassen.....	57
5.4.2. Samtale og kjennskap til foreldrene	59
6.Konklusjon	61
Litteraturliste	62
Vedlegg 1 NSD.....	66
Vedlegg 2 Informasjonsskriv	68
Vedlegg 3 Intervjuguide.....	70

1. Introduksjon

Over 100 000 barn vokser opp med foreldre som har rusproblemer eller psykiske problemer eller lidelser. Hvert fjerde barn er utsatt for vold eller trusler hjemme og mange barn er også redde vitner til vold i hjemmet (Helsenorge, 2011). Psykologen Magne Raundalen forteller i en artikkel skrevet i Aftenbladet, 30.mai 2013, at for få barnehageansatte melder fra om omsorgssvikt (Dommerud, 2013). Titusener av barn utsettes for vold, seksuelle overgrep og omsorgssvikt i løpet av oppveksten, og siden fenomenet ofte forbindes med tabu eller følelse av skyld og skam kan det ta lang tid før det oppdages og noen griper inn og hjelper barna. Professor Annika Melinder forteller i en artikkel utgitt ved det psykologiske institutt, UiO, at omsorgssvikt i barndommen er et alvorlig samfunnsproblem (Milde,2013). Dette er kritisk fordi det er vist at enhver form for vold, overgrep og krenkende handlinger utført på barn, kan gi svært uheldige konsekvenser for barns vekst, helse, utvikling og livskvalitet (Waade, 2013).

I 1972 ble Norge det andre landet i verden som vedtok en lov som forbyr all bruk av fysisk vold mot barn. FNs konvensjon om barns rettigheter slår i dag fast at staten skal beskytte barn mot fysisk eller psykisk avstraffelse, forsømmelse eller utnyttelse fra foreldre og andre omsorgspersoner, og mot alle former for seksuell utnyttelse og misbruk. For å beskytte barna skal staten sette i verk alle nødvendige tiltak (FNs konvensjon om barns rettigheter, 2000).

I Barnelova heter det om foreldreansvaret;

Barnet har krav på omsorg og omtanke fra dei som har foreldreansvaret. Dei har rett og plikt til å ta avgjerder for barnet i personlege tilhøve innanfor dei grensene som §§ 31 til 33 set. Foreldreansvaret skal utøvast ut frå barnet sine interesser og behov.

Dei som har foreldreansvaret, er skyldige til å gje barnet forsvarleg oppseding og forsyting. Dei skal syte for at barnet får utdanning etter evne og givnad.

Barnet må ikkje bli utsett for vald eller på anna vis bli handsama slik at den fysiske eller psykiske helsa blir utsett for skade eller fare. Dette gjeld òg når valden brukast som ledd i oppsedinga av barnet. Bruk av vald og skremmande eller plagsam framferd eller annan omsynslaus åtferd overfor barnet er forbode

(Barnelova, 1981:§30 – endret 9.april 2010)

Som et av verdens rikeste land, har Norge kommet et godt stykke på vei i arbeidet med å beskytte barn mot vold, seksuelle overgrep og mobbing (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2014-2017). Et stort antall barn har gode og sunne

omsorgsforhold, men til tross for dette, er vold og seksuelle overgrep i eller utenfor familien fortsatt en del av mange barns hverdag og oppvekst. Vold og seksuelle overgrep blir sett på som det mest alvorlige, men det blir også følelsesmessig vanskjøtsel og psykiske overgrep (Helsenorge, 2011). Det foreligger betydelig dokumentasjon på sterke sammenhenger mellom tidlig overgrepserfaringer og senere tegn på være- og levemåter som oppfattes som psykiske problemer. En langtidsstudie, ACE-studien, gjort av det amerikanske forskningsselskapet Kaiser Permanente, viser at voksne som har blitt utsatt for vedvarende omsorgssvikt i barndommen har mye høyere risiko for å utvikle psykiske vansker, somatiske sykdommer, kriminalitet, rus, fedme, hjerte- og karsykdommer og kortere levealder (Felitti, Anda, Nordenberg, Williamson, Spitz, Edwards, Koss & Marks, 1998). Flere forskere har i ettertid bekreftet de langvarige konsekvensene av omsorgssvikt (Waade, 2013; Klette, 2008 og Norman, Byambaa, De, Butchart, Scott og Vos, 2012). Undersøkelse gjort av Backe-Hansen (2009) som ble gjennomført elektronisk av i alt 563 styrere i kommunale og private barnehager viser at flere barnehageansatte ser mindre alvorlig på at barnet begynner å fungere dårligere enn før. Samme undersøkelse viser også at et mindre antall ansatte mener det er mindre viktig dersom barnet mangler bleier, matpakke, sengetøy o.l. over tid. Et ytterligere mindre antall mener det ikke er viktig at barnet fungerer dårlig og at utsag barn kommer med ikke er viktig. Dette kan tolkes som urovekkende funn, hvis en tenker at det fortsatt er noen styrere som kanskje ikke tar dette så alvorlig som de egentlig burde.

En kan ikke understreke nok hvor viktig og betydningsfullt tidlig intervensjon er. Derfor er barnehageansatte i en verdifull posisjon til å oppdage disse barna. De ser barna i det daglige liv, og er viktige deltakere i deres tilværelse og observatører til deres lek og samhandling med andre. Det er derfor høyest nødvendig at de har kjennskap og kunnskap til barns måte å uttrykke bekymring og stress. Det kan tenkes at dette er barnets eneste mulighet til å gi personer utenfor familien innblikk i hva som rører seg i familien og nærmiljøet (Sosial- og helsedirektoratet, 2003). Det er viktig at barnehageansatte husker på at barn uttrykker seg forskjellig, avhengig av alvorlighetsgraden og omfanget av omsorgssvikten. Selv om noen barn blir utsatt for akkurat den samme form for overgrep, reagerer de forskjellig avhengig av hvor godt biologisk rustet de er. Barnehageansatte skal derimot ikke «stille diagnoser», men melde fra om bekymringen og henvende seg til fagpersoner med kompetanse på området (Sosial- og helsedirektoratet, 2003:30). Det er videre viktig at signaler fra barn på mulige overgrep, blir møtt på en naturlig måte av personale som har kompetanse på området.

1.1 Problemstilling

Cirka 90 prosent av norske barn i alderen ett til seks år har plass i barnehagen og går der i en kortere eller lengre periode før de begynner på skolen, og tilbringer dermed et stort antall hverdager i barnehagen. Landets barnehager ser nesten en million foreldre hver dag, hevder Raundalen (i Dommerud, 2013). Dette setter barnehagene i en unik posisjon til å avdekke omsorgssvikt. Som en del av mastergraden min i Psykisk helse, ved Universitetet i Agder, har jeg derfor valgt å gjennomføre en kvalitativ studie av barnehageansattes rolle og ansvarsforhold i situasjoner hvor det foreligger mistanke om at et eller flere barn utsettes for omsorgssvikt. Prosjektet mitt handler om barnehageansatte som møter barn daglig og som har en betydningsfull rolle i å oppdage barn som er utsatt for omsorgssvikt. Jeg har valgt en tredels problemstilling som lyder slik:

1. *Hvordan definerer barnehageansatte begrepet omsorgssvikt?*
2. *Hvordan oppdager barnehageansatte barn som er utsatt for omsorgssvikt?*
3. *Hvilke grunner oppgir barnehageansatte for å sende/eventuelt ikke sende en (bekymrings)melding til barnevernet?*

1.2 Studiens oppbygning

Studien blir presentert gjennom en teori-, metode-, analyse og funn-, diskusjon- og konklusjonsdel. Teoridelen vil starte med å definere begrepet omsorgssvikt og gjøre rede for hva ulike teorier hevder spiller inn når barn utsettes for ulike former for omsorgssvikt. Jeg vil beskrive de ulike formene for omsorgssvikt og hva slags signaler/tegn barn viser når de er utsatt for en eller flere former. Jeg vil gjøre rede for hvordan barns tilknytning og relasjoner til nære omsorgspersoner og andre, kan være med på å avdekke om et barn er utsatt for omsorgssvikt. Likeledes vil jeg se nærmere på barnehagens rolle og lojalitet mellom de voksne og barna. Til slutt i teoridelen vil jeg presentere nyere forskning om blant annet hvilke konsekvenser omsorgssvikt har for barns nåværende og senere helse og utvikling.

I metodedelen vil jeg begynne med å redegjøre for valg av metode og teori om hva en kvalitativ studie er. Jeg vil tydeliggjøre for innsamling av data, og hvordan intervjuene ble gjennomført. Deretter vil jeg forklare hvordan jeg bearbeidet innsamlet data, og drøfte etiske vurderinger knyttet til denne studien. Til slutt i metodedelen vil jeg gjennomgå studiens validitet, reliabilitet og generalisering, og belyse mulige feilkilder.

Studiens funn vil bli analysert med en fenomenologisk-hermeneutisk tilnæringsmåte, hvor jeg har valgt å dele spørsmålene fra de ulike informantene i seks forskningstemaer. Hvert forskningstema vil inneholde sitater fra informantene samt analyse og fortolkning.

I diskusjonsdelen vil jeg drøfte funn opp mot aktuell teori og forskning som har blitt gjort på området.

Til slutt vil jeg avslutte med en konklusjonsdel, som «besvarer» problemstillingene mine.

2. Teori

Denne studien tar utgangspunkt i barn som er utsatt for omsorgssvikt fra sine omsorgsgivere. Jeg vil derfor definere begrepet omsorgssvikt, og beskrive forskjellige grader av omsorgssvikt. Videre skal jeg forklare indre arbeidsmodeller, tilknytningsteori og de fire ulike tilknytningsmøntrene; trygg tilknytning, utrygg tilknytning, ambivalent tilknytning og desorganisert tilknytning. Jeg skal videre gjøre rede for risiko- og beskyttelsesfaktorer, barnehagens rolle og etikk blant førskolelærere. Til slutt har jeg ført opp forskning som har blitt gjort på dette feltet og som jeg mener er relevant for denne studien.

2.1. Omsorgssvikt

Omsorgssvikt er når foreldre, eller de som har omsorgen for barnet, utsetter det for psykiske og/eller fysiske overgrep eller forsømmer det så alvorlig at barnets fysiske og/eller psykiske helse og utvikling er i fare. Eller de utsetter barnet for seksuelle overgrep. Eller barn er i fare på grunn av samlivsvold eller foreldrenes tilstand, som ved rusmiddelbruk, alvorlige psykiske lidelser eller utviklingshemming. (Killén, 2012b:14).

Killén (2012b) hevder at risiko og omsorgssvikt handler om et bredt spekter av situasjoner. På den ene siden (risiko) finner vi situasjoner hvor omsorgen har vært «god nok», men der det oppstår kriser hvor foreldrene ikke er i stand til å prioritere barnet, som ved alvorlig sykdom, arbeidsløshet, skilsmisse og andre vanskelige livssituasjoner. På den andre siden (omsorgssvikt) finner vi barn som lever med konstant utrygghet, bekymring for det forutsigbart uforutsigbare som ved rusmiddelbruk, psykiske problemer, fysiske og psykiske lidelser samt samlivsvold. Jo mindre barnet er, og jo mer alvorlig risiko- eller omsorgssituasjonen er, desto mer alvorlige konsekvenser har den for barnets videre utvikling.

2.1.2. Følelsesmessig vanskjøtsel

Følelsesmessig vanskjøtsel handler om foreldre som ikke engasjerer seg positivt følelsesmessig i barnet, eller ikke er følelsesmessig tilgjengelig for barnet. Vanskjøtsel omfatter manglende dekning av barnets emosjonelle, kognitive og sosiale behov. Det er to former for følelsesmessig vanskjøtsel. Den kan enten gå hånd i hånd med ernæringsmessig,

fysisk, materiell, medisinsk og sosial vanskjøtsel, eller den kan tildekkes ved hjelp av en overdreven tilfredsstillelse av ernæringsmessige, materielle eller sosiale behov (Killén, 2012a). Vanskjøtsel er ofte til stede fra fødselen av, men barnet kan også være vanskjøttet under svangerskapet. Som regel er det snakk om rusmisbruk og dårlig ernæring, men også at foreldre er i forskjellige kriser, som depresjon eller andre psykiske lidelser.

Symptomer/tegn hos et spedbarn som er vanskjøttet:

- Dårlig hygiene – at det lukter vondt, er skittent og ustelt og at det ofte har bleieutslett
- Bleieutsløttene kan være omfattende og så hardnakkede at barnet kan være hudløst helt opp til navlen
- At barnet er underernært eller feilernært. Det er anemisk, sultent og barnet vil ha vanskelig for å legge på seg, og det kan være dehydrert

Symptomer/tegn hos eldre barn som er vanskjøttet:

- Dårlig tannhygiene
- Sen språkutvikling
- Forsinket motorisk utvikling
- Barnet er passivt og apatisk

(Killén, 2012a:55)

Alvorlig vanskjøtsel påvirker barnets utvikling på de fleste områder. Manglende respondering og understimulering fører til dårlig kontaktevne, forsinket psykomotorisk utvikling og forsinket språkutvikling. Et barn på 12 måneder kan fungere som en seks måneders gammel baby. Disse barna slutter etter hvert å gråte og/eller skrike og melde sine behov. Til slutt vil de utvikle få lyder, som er forløperen til språk, fordi ingen snakker med dem eller gir dem respons. Dersom barn som blir følelsesmessig vanskjøttet oppdaget tidlig, vil de imidlertid komme seg bemerkelsesverdig hurtig, både fysisk og ofte også psykisk. Endres deres omsorgssituasjon først senere, kommer de seg fysisk, men ikke så lett følelsesmessig og kognitivt (Killén, 2012a).

2.1.3. Fysiske overgrep

Fysiske overgrep omfatter barn som skades enten ved aktiv handling eller ved manglende tilsyn. De vanligste synlige tegn på påført fysisk skade er «blåmerker» og brannså. Det kan være blåmerker etter klyp/slag eller merker etter å ha blitt kastet mot noe. Blåmerkene finnes for eksempel på rygg, sete etter hånd eller gjenstander, på kinn etter fingre, på ben og armer etter klyp, og blått øye etter slag. Bortsett fra de skadene som tydeligvis viser tegn på at hånd eller gjenstand er blitt brukt, ser svært mange av disse blåmerkene ikke annerledes ut enn de som barn i småbarnsalder og tidlig skolealder får i bevegelse og lek (Killén, 2012b). Brannså kan skyldes sigaretter, men kan presenteres som brennkopper.

Barn kan også oppleve vold gjennom å se og/eller høre at en av foreldrene blir slått og de kan også møte konsekvensen av volden gjennom knuste møbler, blåmerker eller andre skader og/eller psykiske reaksjoner som en forelder har fått gjennom volden (St.meld.nr.15, 2012-2013). Vold i nære relasjoner påvirker barns oppvekstvilkår, og da er det ikke bare på grunn av de skadelige virkningene av volden i seg selv, men også fordi volden kan påvirke en forelders mulighet til å gi tilstrekkelig omsorg til barnet og til å være en god forelder (ibid). Erfaringene barnet har gjort seg med volden kan påvirke barnet når det blir eldre, og det finnes en økt risiko for ulike former for atferdsproblemer. I St.meld.nr.15 (2012-2013) står det at hverdagen kompliseres for en del barn, hvor det kan oppstå atferd som blir problematisk i skolesammenheng, i vennerelasjoner og i kontakt med andre voksne og barn.

2.1.4. Psykiske overgrep

Dette kan forklares som en vedvarende holdning eller handling hos foreldrene eller annen omsorgsgiver, som er ødeleggende for eller hemmer utviklingen av et positivt selvbylde hos barnet. Her lever barnet med en konstant bekymring for om foreldrene vil være i stand til å ta vare på og beskytte barnet og seg selv. Det handler om en dimensjon av bekymringer og frykt, ofte bekymringer for det «forutsigbart uforutsigbart» (Killén, 2003:73, 2012a:62). Denne trusselen er innebygget i svært mange situasjoner som knytter seg til rus, psykiske lidelser og vold. Under denne kategorien omtales barn som oppfattes annerledes enn de er. Her blir barn tillagt negative egenskaper, blir stadig utsatt for fiendtlighet og avvising eller ulike former for nedvurdering, utskjelling og undertrykkelse. De overses, latterliggjøres, avvises, blir tillagt skyld og hånes og utsettes for holdninger, omtale og tiltale som viser at foreldrene har en negativ oppfatning av dem. Denne formen for psykisk overgrep omfatter også terrorisering

ved trusler om straff og om å forlate barnet eller sende det bort, avhengig av hva slags egenskaper det er tillagt. Truslene er ofte knyttet til hard og rigid disiplin. Dette skaper aggresjon hos barnet, som det kan ha vanskelig for å hankes med, nemlig angsten for tap av tilknytningsperson (Killén, 2012a:62).

2.1.5. Seksuelle overgrep

Seksuelle overgrep er barn som av voksne omsorgspersoner engasjeres i seksuelle aktiviteter som de hverken emosjonelt, seksuelt eller utviklingsmessig er modne for, og som går på tvers av familierollenes tabu. Den voksne bruker barnet til å dekke sine egne seksuelle behov og maktbehov. Overgrepene er også psykisk voldelige i den forstand at barnet tidlig blir tillagt skyld og ansvar av overgriperen, og fordi barnets taushet som oftest sikres ved bestikkelser eller trusler. Seksuelle overgrep er ofte knyttet til de andre formene for omsorgssvikt som er beskrevet ovenfor. Et barn som utsettes for seksuelle overgrep i sin egen kjernefamilie, vil også ha vært utsatt for andre former for omsorgssvikt (Killén, 2012a). Barn som har blitt utsatt for seksuelle misbruk kan erfare et stort spekter av følelsesmessige og atferdsmessige reaksjoner på overgrepet.

Symptomer/tegn på barn som har vært utsatt for seksuelle overgrep:

- Symptomer som indikerer angst og stress – som sengevæting
- Tilbaketrekning eller utagering
- Mareritt
- Gjentakende seksualisert snakk og lek
- Seksuell atferd som ikke er typisk for alderen
- Redsel for spesifikke situasjoner og mennesker som minner dem om misbruk
- Fysiske skader, for eksempel, utvidelse av endetarm og vagina, sprekk i endetarm samt andre fysiske skader rundt kroppsåpninger

(Pettersen, 2014; Killén, 2012a:75)

2.2. Tilknytning

John Bowlby (1907-1990) var grunnleggeren av fenomenet tilknytningsteori (theory of attachment). Tilknytningen har en klar biologisk basis som handler om overlevelse. Tilknytning dreier seg om hvordan barn tidlig i utviklingen danner relasjoner og knytter følelser til andre på en måte som er felles for alle mennesker (Tetzchner, 2005). Barnet klarer seg ikke alene og må raskt knytte seg til noen som kan ta hånd om det. Teorien går ut på spedbarn-mor og voksen-voksen tilknytning, som en trygg base hvor individer er motivert til å utforske verden fra. Gjennom tilknytningsprosessen vil barnet utvikle en grunnleggende tillit eller mistillit til omgivelsene (Drugli, 2011). Normalt vil et barn ha etablert tilknytningsrelasjoner til foreldrene i løpet av de første ni månedene (Bowlby, 2007 i Drugli, 2011). Barn verken gis eller påføres tilknytninger. Barn er aktive skapere, framfor passive mottagere. Tilknytning er derfor barnets aktive regulering av relasjoner – først til de primære omsorgspersoner, deretter til andre personer som de har nær kontakt med (Kvello, 2012:119). Dette kan for eksempel gjelde barnehagepersonalet. For at en ansatt i barnehagen skal forstå foreldre-barn-samspillet, må en finne ut hvilken funksjon barnets (tilknytnings-)atferd har. Atferden må forstås både i lys av barnets (relasjonens)historie og den kontekst den vises i. Derfor blir barns reaksjoner på og involvering av omsorgspersonene særdeles viktig for å forstå barnets omsorgssituasjon (Kvello, 2012; Tetzchner, 2005). Involvering av, betyr hvordan barnet bruker omsorgspersonen og inviterer til samspill, mens reaksjoner på, betegner det motsatte; hvordan barnet besvarer omsorgspersonenes invitasjon til samspill eller reagerer på deres tilstedeværelse (Kvello, 2012:119).

2.2.1. Fire tilknytningsstiler

Mary Ainsworth (1913-1999), en av tilknytningsfeltets pioner, utledet tre tilknytningskategorier utfra sine observasjoner av forelder-barn-samspill; trygg, unnvikende og ambivalent (Ainsworth mfl., 1978, tolket av Kvello, 2012, 2013). Main og Solomon (1986) reanalyserte datamaterialet til Ainsworth og det endte med en utvidelse til fire tilknytningsmønstre; A, B, C og D (tolket av Kvello, 2012).

2.2.2. Tilknytningsstiler B, A, C og D

Killén (2012a) hevder at barn med trygg tilknytning (B) har opplevd følsomme, følelsesmessige forutsigbare, tilgjengelige foreldre som har vært i stand til å forstå deres

signaler, leve seg inn i deres opplevelser, respondere og engasjere seg i dem med glede. Barn opplever hovedsakelig mennesker som forutsigbare, som har gode intensjoner, er snille, aksepterende og pålitelige. Personer med denne tilknytningsstilen balanserer godt mellom nærhet og avstand, mellom å tilhøre et sosialt fellesskap og være selvstendige (Kvello, 2013). Barn med trygg tilknytning vil gjerne være med i lek med de andre barna i barnehagen og de er som regel åpen og positiv i kontakt med andre mennesker uten at de blir ukritiske og utleverer seg for mye. De som har trygg tilknytning til sine foreldre, er mer harmoniske enn barn som har en utrygg tilknytning. De har færre konflikter med sine kamerater, og når de har konflikter, er de bedre i stand til å løse dem. Trygg tilknytning kan forstås som en vaksine mot senere belastninger (Killén, 2012a). Wennerberg (2011) forklarer at trygg tilknytning utgjør en beskyttelsesfaktor som hjelper individet å håndtere senere stressfremkallende opplevelser. Når barnet kjenner seg trygg og bekvem, vil det heller bruke sin energi på å utforske verden rundt seg enn stadig å søke nærhet til omsorgspersonen. Det er spesielt i situasjoner hvor barnet opplever frykt, uro, hjelpeløshet at tilknytningssystemet blir aktivert, og at barnet trenger nærhet til omsorgspersonen (Drugli, 2011). 55-60% av barn har trygg tilknytning (van IJzendoorn, Schuengel & Bakermans-Kraneburg, 1999).

Når omsorgsgiverens nærvær hverken støtter barnets utforskning eller reduserer det stresset som følger adskillelse, oppfattes barnet som å ha utrygge tilknytningsmønstre (A og C). Ett- og toåringer med utrygg tilknytning opplever ikke at foreldrene er følelsesmessig tilgjengelige og sensitive overfor deres behov. Noen barn med utrygg tilknytning kan oppleve foreldre som invaderende, kontrollerende eller styrende, hvor holdningen er åpen eller tildekket med et smil. Andre barn kan oppleve passive, utilgjengelige, uresponderende og/eller uforutsigbare foreldre. Disse barna utvikler derfor strategier, mønstre, for å klare å forholde seg til sine foreldre på måter hvor de beskytter både foreldrene og seg selv og sikrer best mulig tilgang til dem (Killén, 2012a). Noen utvikler utrygg/unnvikende mens andre utvikler utrygg ambivalent tilknytning. I et normativt utvalg karakteriserer dette mønstret 23% av barna (van IJzendoorn et.al. 1999).

- *Utrygt/unnvikende mønster* vil si barn som utforsker med minimal referanse til mor. Leken er lite morsom. Men barna med dette mønstret er som oftest kompetente. Tilknytningsatferden er nesten fraværende hos barnet, der de viser minimal fortvilelse når mor drar, og synes å overse eller unngå henne når hun kommer tilbake. Utenfra kan det se ut som at barnet er trygt og selvstendig og man kan tro at barnet ikke har særlig behov for å være tilknyttet eller at tilknytningen ikke er sterk. Barn i denne

gruppen protesterer ikke og reagerer lite når mor går, i stedet flytter de sin oppmerksomhet vekk fra mor, og konsentrerer seg om andre ting. Dette kan for eksempel skje når mor leverer barnet i barnehagen. Når mor kommer tilbake, unngår de ofte å se på henne og er travelt opptatt med andre ting (Killén, 2012a).

- *Utrygg/ambivalent mønster* kjennetegnes hvis foreldrene er svært uforutsigbare i samspillet med barnet. Dette er foreldre som kan være tilgjengelige for barnet noen ganger, mens de vil vise manglende interesse ved andre anledninger. Det blir ikke mulig for barnet å vite hva det kan forvente av foreldrenes side, fordi samme adferd eller uttrykk hos barnet vil føre til ulike reaksjoner fra foreldrene fra gang til gang (Drugli, 2011). I normative utvalg viser 8% av barna det ambivalente mønstret (van IJzendoorn et.al. 1999).

Den alvorligste formen for utrygg tilknytning er den desorganiserte tilknytningen (D). Noen tilknytningsrelasjoner er karakterisert ved fravær eller sammenbrudd av organiserte mønstre. Dette kalles desorganisert mønster. Dette betegner mangel på eller tap av en konsekvent eller organisert strategi for å dekke sitt behov for trygghet i stressende situasjoner (Killén, 2012a). Barnet viser usikkerhet med hensyn til hvordan tilknytningspersonen vil reagere. Barn som kategoriseres i denne kategorien, oppfører seg på selvmotsigende måter. Ved adskillelse og gjenforening viser de et bredt spekter av adferd som ikke henger sammen i ett mønster. Dette er barn som har erfart hvor viktig det er å ikke framprovosere overgrep fra foreldrene. Dette omfatter foreldre som ruser seg, svingende i humør og psykisk form, som er emosjonelt mishandlende eller seksuelt overgripende overfor barnet (Kvelling, 2013). De mest framtrepende skildringer ved denne tilknytningsstilen er unngåelse av omsorgspersoner når de er stresset, eller å gi motstridende signaler. Dynamikken som ligger til grunn er frykt. Frykten gjelder å utløse overgrep fra omsorgsgiveren, derfor vil de unngå omsorgspersonen eller prøve å blidgjøre dem (ibid). Nærhet utløser frykt snarere enn trygghet. Barn vil også føle frykt for foreldre som er utilgjengelige og totalt uresponderende på grunn av depresjon (Killén, 2012a). I et normativt utvalgt karakteriserer dette mønstret 15% av barna, mens en finner 5% av desorganisert tilknytning i lavrisikofamilier, finner en opptil 80% i høyrisikofamilier (van IJzendoorn et.al. 1999).

2.3. Indre arbeidsmodeller

Gjennom sitt samspill med tilknytningspersonene vil barnet etablere det som kalles «indre arbeidsmodeller» eller mentale representasjoner om seg selv, og hvordan det fungerer i relasjoner til andre mennesker. Disse indre arbeidsmodellene blir en viktig del av personlighetsutviklingen, og får derfor gjerne betydning for hele barnets liv (Bowlby, 1973). Indre arbeidsmodeller kan forklares som et sett med forventinger til hvordan man selv og andre inngår i mellommenneskelige relasjoner. «Indre arbeidsmodeller kan sees som kognitive kart» (Kvello, 2012:120). Arbeidsmodellene utvikles som et resultat av de erfaringene det får i samspill med de nære omsorgspersonene. Dersom et barn opplever at voksne ofte ikke er der for å trøste eller hjelpe når det er redd eller trist, vil barnet utvikle negative arbeidsmodeller. Selv om barn utvikler en generell indre arbeidsmodell om seg selv og andre basert på samspillerfaringer med de nærmeste omsorgspersonene, er de også i stand til å endre på denne indre arbeidsmodellen som følge av samspillerfaringer med andre personer. Hvis et barn utvikler negative indre arbeidsmodeller i samspillet med foreldrene, vil møtet med sensitiv og responsiv voksen, for eksempel i barnehagen, kunne endre disse modellene etter hvert som barnet gjør seg nye erfaringer fra samspill med nye voksne som ser behovene det har (Drugli, 2011). Det er viktig at personalet er klar over at en slik endring fra barnets side kan ta tid, og at man derfor er villig til å jobbe bevisst med eget samspill med barnet inntil det tør å stole på de nye erfaringene som det har gjort sammen med nye, betydningsfulle voksne. Det er av avgjørende betydning for et barns utvikling at det har trygg tilknytning til minst én voksen. Det aller viktigste er at barna har en slik person hjemme, men for mange barn er det veldig viktig med en slik person i barnehagen også (Barsøe, 2010). Når voksne sikrer at barnet utvikler mer hensiktsmessige og positive indre arbeidsmodeller vil barnet tilføre en viktig beskyttelsesfaktor, da dette vil fremme barnets sosiale utvikling og dermed også si positive effekter på sikt. Barn som fungerer godt sosialt, vil ha mulighet til å inngå i positive relasjoner med voksne og barn og vil dermed bli tilført mange utviklingsmuligheter både på kort og lang sikt (Drugli, 2011). Bunkholdt (2000) hevder at barn idealiserer sine foreldre og/eller omsorgspersoner, uansett hvordan de forholder seg til barnet – enten det er en positiv relasjon eller negativ. Barn begynner tidlig å identifisere seg med foreldrene sine og vil være som dem. Barn kan også identifisere seg med foreldre som er ukjærlige og aggressive overfor dem. Barnet kan etter hvert overta foreldrenes aggressivitet, og får opplevelsen av å ha makt og kontroll (ibid).

2.4. Risiko- og beskyttelsesfaktorer

2.4.1. Risikofaktorer

En risikofaktor kan bredt defineres som en hvilken som helst faktor hos individet eller i oppvekstmiljøet som kan assosieres med økt sannsynlighet for negativ psykososial utvikling i framtiden, for eksempel atferdsproblemer. Risikofaktorer dreier seg om forhold eller hendelser som forekommer før barnet eller ungdommen har utviklet atferdsproblemer. Men det er dermed ikke fastslått at barn som eksponeres for risikofaktorer, for eksempel har en mor med depresjoner, utvikler atferdsproblemer. Barn reagerer forskjellig på risikoeksponering, fordi det varierer hvor robuste eller sårbare de i utgangspunktet er (Nordahl, Sørлие, Manger og Tveit, 2011 og Drugli, 2011). Det er et faktum at jo flere risikofaktorer et barn eller en ungdom utsettes for, jo større er sannsynligheten for senere alvorlig problemutvikling. For å kunne forstå risiko, må en ta hensyn til barnets alder og utviklingsstadium. Inkonsekvent eller aggressiv oppdragelsespraksis i hjemmet er sammen med negativ kvalitet på barn-foreldre-relasjon særlig sentrale risikofaktorer hos yngre barn (Nordahl, Sørлие, Manger og Tveit, 2011). Vanlige risikofaktorer som har dokumentert sammenheng med en negativ utvikling, er for eksempel:

- Fysiske, somatiske eller psykologiske betingede egenskaper ved barnet (medfødt eller ervervet sårbarhet)
- Belastende familieforhold, det kan være negativt samspill mellom foreldre og barn, utrygg tilknytning, negativ eller inkonsekvent oppdragelsesstil, psykisk eller alvorlig fysisk sykdom hos foreldrene, vansker i parforholdet, familievold, økonomiske vansker, boligproblemer, lavt utdanningsnivå, arbeidsledighet, rur eller kriminalitet
- Ytre rammebetingelser, som belastende erfaringer i barnehagen og/eller skolen, lite støttende nettverk, utrygt nærmiljø eller belastende samfunnsforhold

(Shanahan mfl., 2008, tolket av Drugli, 2011:18).

2.4.2. Beskyttelsesfaktorer

En beskyttende faktor kan defineres som en hvilken som helst faktor hos individet eller oppvekstmiljøet som kan assosieres med redusert sannsynlighet for fremtidig negativ psykososial utvikling hos risikobarn. Beskyttende faktorer fremmer kompetanse og positiv utvikling, og kan dermed ha en problemforebyggende innvirkning av risikofaktorer. Rutter

(1993) beskriver (ifølge Nordahl, Sørli, Manger og Tveit, 2011:82) at beskyttende faktorer kan bidra til utvikling av motstandsdyktighet hos sårbare barn på følgende måter: 1) De demper risikofaktorens effekt, 2) de reduserer faren for risikoeksponering, 3) de bryter uheldige sirkler og kjeder av uheldige oppvekstbetingelser som følger av risikoeksponering, 4) de fremmer positiv selvoppfatning, 5) de øker antall muligheter for positive opplevelser og valg livet ut, og 6) de fremmer mestring og følelsesregulering. Et barn kan omtales som motstandsdyktig når det viser anstendig tilpasning når det eksponeres for utfordringer, risiko eller stress. Det trenger ikke å bety at risiko- og beskyttelsesfaktorer er motsetninger av hverandre. Utagerende aggressiv atferd er for eksempel en risikoatferd for alvorlige atferdsproblemer, men på den andre siden er det ikke påvist at fravær av utagerende aggressiv atferd er en beskyttende faktor (Nordahl, Sørli, Manger og Tveit, 2011).

2.5. Barnehagens rolle

Cirka 90 prosent av norske barn i alderen ett til seks år har plass i barnehagen og går der i en kortere eller lengre periode før de begynner på skolen, og tilbringer dermed et stort antall hverdager i barnehagen (Kvillo, 2010). Dette setter de barnehageansatte i en særstilling når det gjelder å kunne observere og få informasjon om barnas omsorg- og livssituasjon. De siste 20 årene har kunnskapen om hvilken betydning småbarnsperioden har for barns mulighet for livslang læring økt. Det er vist at ulikhet i senere læringsutbytte begynner i tidlig alder, og at det derfor er viktig at barn får gode tiltak før skolestart. Tidlige tiltak kan redusere sosiale ulikheter og kan være avgjørende for barnets videre utvikling, både intellektuelt, sosialt og emosjonelt. Barn som ikke får adekvat stimulans i hjemmet kan barnehager tilby gode tiltak som gir samfunnsmessige gevinster (St. melding nr.16, 2006-2007). Barnehagen har et ansvar for å skape et godt grunnlag for barns utvikling og helse, derfor bør barnehagepersonalet ha grunnleggende kompetanse og bevissthet om barns psykiske helse. Barnehagens oppgaver i det psykiske helsearbeidet for barn og unge er blant annet å:

- Fremme psykisk helse og stimulere barnas evner og ressurser
- «Se» barn som viser en bekymringsfull atferd og melde bekymringen videre til rette vedkommende

- Utjevne sosiale forskjeller, forebygge mobbing og diskriminering, arbeide for likestilling mellom kjønnene, ivareta kulturelt mangfold samt støtte og ta hensyn til hvert enkelt barn og fellesskapet
- Tilrettelegge barnehagetilbudet til barn med særskilte behov. Barn med nedsatt funksjonsevne skal prioriteres ved opptak i barnehagen. Barnehageplass er også et barneverntiltak i barneverntjenesten bruker
- Delta i tverrfaglig samarbeid med aktuelle instanser

(Helsedirektoratet, 2007:31)

I følge barnehageloven §§ 1 og 2 skal barnehagen i nær forståelse og samarbeid med barns hjem ivareta barnas behov for omsorg, oppdragelse og læring (Barnehageloven, 2005). Det er foreldrene som har omsorgsansvaret for barnet og bestemmelsesrett på barnets vegne, og det er foreldrene som har hovedansvaret for barnets oppdragelse, men den tiden barnet er i barnehagen vil denne ha en supplerende funksjon overfor familiens omsorgs- og oppdragelsesansvar (Barne- og likestillingsdepartementet, 2009). I 1992 fikk Norge en ny lov som gjorde at terskelen for å sette i verk ulike hjelpetiltak for barn og foreldre senket seg (NOU 2012: 5, 2012). Loven bestemte at det skulle være mulig å sette i verk tiltak før barnets omsorgssituasjon medførte alvorlige skader på barnet. Men for at barnevernet skal kunne hjelpe barn som trenger det, er de avhengige av at alle instanser som har nær kontakt med barn og foreldre følger med på at barn får den omsorgen som de har behov og rett på (Torgersen, 2011). Barnehagen må ha god kunnskap om hvilke faresignaler og tegn de skal se etter, observere og ta signaler og bekymringer på alvor. Å bekymre seg betyr engste eller uroe seg. Det er vage og unøyaktige begreper som stadig blir brukt, og oppleves som dekkende, nettopp fordi utgangspunktet er en bekymring for noe det kan være ganske vanskelig å sette ord på (Backe-Hansen, 6/2009).

For å sikre et godt samarbeid mellom barnehager og barnevernet er det tatt inn nye formuleringer i lovene som regulerer visse sider ved disse fagfolkenes arbeid. I barnehageloven (2005: §22), står det:

Opplysningsplikt til barneverntjenesten

Barnehagen skal i sitt arbeid være oppmerksom på forhold som kan føre til tiltak fra barneverntjenestens side. Uten hinder av taushetsplikt skal barnehagepersonalet av eget tiltak gi opplysninger til barneverntjenesten, når det er grunn til å tro at et barn blir mishandlet i hjemmet eller det foreligger andre former for alvorlig omsorgssvikt, jf. Lov om barneverntjenester §4-10, §4-11, §4-12, eller når et barn har vist vedvarende alvorlige atferdsvansker, jf. samme lov §4-24. Også etter pålegg fra de organer som er ansvarlige for gjennomføringen av lov om barneverntjenester, plikter barnehagepersonalet å gi slike opplysninger. Opplysninger skal normalt gis av styrer.

Backe-Hansen (2009) påpeker at tidlig intervensjon hjelper. Dette forutsetter igjen at voksne fanger opp og forstår signalene fra barna og andre, og vet hva som kan gjøres. Ettersom barnehagen er det stedet hvor flest førskolebarn tilbringer mest tid, utenom familien, blir barnehagen en sentral arena for oppmerksomhet og hjelp til barn med alle typer problematiske livssituasjoner, som omsorgssvikt, vold og overgrep. Derfor er det også viktig at barnehagen aktivt bruker meldeplikten som er nedfelt i lov om barnehager. Selv om meldingen(e) sendes er det et alternativ for barnehagen å diskutere en sak anonymt med barneverntjenesten, dette blir ikke ansett som en melding, da barnevernet ikke får vite hvilket barn saken gjelder. Dette kan være en viktig prosess, da barnehagen kan få avklart «gråsoner» rundt et barn, om det er omsorgssvikt eller andre årsaker til barns problemer (ibid). Videre er samtaler med foreldrene om bekymring for et barn prioritert høyt. Barnehageansatte møter foreldrene daglig over lang tid, og de blir de nærmeste samarbeidspartnere. Samtalen med foreldrene kan bidra til å avklare en bekymring de har hatt. Et eksempel på det kan være at de ansatte i barnehagen har merket at et barn har sluttet å leke med andre barn og vil kun være for seg selv, på et foreldremøte kan foreldrene fortelle de ansatte at de har valgt å skilles og at barnet derfor reagerer slik det gjør. I andre tilfeller kan en samtale bidra til at foreldrene endrer atferd på en måte som gjør at barnehagens bekymring reduseres (ibid).

2.6. Etiske aspekter i arbeid med barn

2.6.1. Etikk

Etikk og moral stammer fra det greske og latinske språket og begge betyr sedelære, leveregler. Innen filosofien skjelves det ofte mellom etikk og moral; etikk står for

kunnskapsområdet i sin helhet, samt refleksjonen over moralen, som i sin tur står for handlingen. Bredt kan vi si at etikk står for hensynet til seg selv og til andre (Johansson, 2001). Det har blitt store endringer i refleksjoner og holdninger, for eksempel ble barn utsatt for fysisk avstraffelse for omtrent to generasjoner siden og på den tiden var det ikke straffbart eller noe en voksen tenkte på i etterkant. Når en ser på hvor mye etiketten og omgangsformen mellom voksne og barn har endret seg i løpet av hundre år, kan dette skyldes både ny etisk refleksjon, endret lovgivning og ny bevissthet om barns verdi som mennesker og barns rettigheter (Eidhamar & Leer-Salvesen, 2008). På mange måter kan en si at barns rettsstilling aldri har vært bedre ivaretatt i vår kultur enn den er i dag. Men det er likevel et stort spørsmål om dette har ført til radikale endringer av voksnes moralske atferd overfor barn. Det er fortsatt stort problem at voksne utfører seksuelle handlinger på barn og utsetter dem for omsorgssvikt, til tross for fordømmelse både i etikken og strafferetten.

Den danske filosofen Knud Ejler Løgstrup (1905-1981) skriver om noe som kommer før de etiske modellene, før analysen, før alle diskusjoner der vi må foreta et valg, altså grunnlagsetikk (Løgstrup, 2008). Videre mener han at etikken i sitt utgangspunkt er human og universell, for overalt i finnes det mennesker som forholder seg til hverandre, og nettopp i disse forholdene møter de den etiske fordring (ibid). For Løgstrup (2008) handler etikken om det enkelte menneskes verdi og hvordan jeg som moralsk subjekt skal handle i forhold til andre. Tillit er et sentralt begrep og Løgstrup bruker barns som eksempel. Alle mennesker kommer til verden og møter andre med tillit, og denne tillitten er grunnleggende og primær. Mistilliten er sekundær.

2.6.2. Yrkesetikk i barnehagen

Ifølge Eidhamar & Leer-Salvesen (2008) er det er to grunner til at etisk refleksjon er viktig i barnehagen. For det første er barnehagen et område for verdiformidling til barn. Da står barna i fokus som moralske subjekter. Dette stiller krav til førskolelærere om etisk bevissthet. For det andre bør førskolelærere ha en yrkesetikk. Her er det førskolelæreren selv som står i fokus som moralsk subjekt. Etikk omhandler forholdet til våre medmennesker. Førskolelærere forholder seg til ulike gruppe medmennesker – barn, foreldre og sine medarbeidere. En kan betrakte forholdet mellom førskolelæreren og barna som det viktigste. Aristoteles betraktet forholdet mellom voksne og barn som en vennsapsrelasjon, noe begge parter har en glede av, og selv om barn og voksne innehar annerledes funksjoner i vennsapsforholdet, er de

samtidig likeverdige (ibid). Men likevel er førskolelærere og barn langt fra likestilte. Førskolelærere har en veldig sterk maktstilling i forhold til en svak, sårbar part og dette forholdet legger et stort ansvar på førskolelæreren. Gjennom hele arbeidsdagen bruker barnehagepersonalet makt over barna, men det avgjørende er at maktbruken utøves til barns beste og på en etisk reflektert måte som er i samsvar med barnehagens overordnede verdier (ibid). Noe som kan være en stor utfordring for personalet er barn som verken respekter de voksne eller reglene som gjelder i barnehagen. Og det er noe som kan sette tålmodigheten, forståelsen og anerkjennelsen til førskolelærere på prøve. Likevel vil ikke barn kunne lære å respektere seg selv, hvis ikke de blir møtt med respekt. Og barn som ikke respekterer seg selv, vil heller ikke kunne respektere andre. Respekt for barnet betyr å ta det barnet gir uttrykk for, på alvor, uansett hvor rart eller urimelig det kan oppfattes fra en voksnes synsvinkel (ibid). Derfor kan den voksnes empati bygge bro mellom voksnes- og barns verden, der det kreves vilje og evne til å leve seg inn i barnas ståsted. Mennesker som jobber i barnehage, bør ha kjærlighet til barna, og at denne kjærligheten er jevnt fordelt blant barna uavhengig av de spontane og flyktige følelsene som til enhver tid måtte være der.

Det kan også være ytterst vanskelig å finne etisk albuerom innenfor rammene de må forholde seg til. Da kan en se på helse- og omsorgsetikken når en daglig er i arbeid med barn. Nordby (2012) hevder at en bør forholde seg til konsekvensetikken som er forankret i filosofien. Den konsekvensetiske grunnteksten går ut på at konsekvenser av handlinger avgjør om de er riktige eller gale. Det er konsekvensene av det som faktisk skjer, som utgjør den etiske målestokken når handlingene vurderes (Nordby, 2012:21). Videre kan Kants pliktetikkk få en sentral rolle i arbeid med barn. Grunnideen er at mennesker har en grunnleggende rett til å bestemme over sitt eget liv, så lenge ønskene deres er selvstyrte, og så lenge ønskene ikke på en uholdbar måte går utover andre enn dem selv (ibid, 2012). En slik tankegang kan også ligge til grunn hos barnehageansatte når de skal ta avgjørelser angående barn og deres omsorgssituasjon. Basert på Kants pliktetikkk kan barnehageansatte være barnas «stemme», deres «advokat».

2.6.3. Pedagogenes forhold til foreldrene

De som arbeider i barnehagen, skal samarbeide med foreldrene om å gi barnet en best mulig oppdragelse. Barnehagen skal så langt det er mulig å følge opp foreldrenes ønsker (Eidhamar & Leer-Salvesen, 2008:148). Førskolelærere møter foreldrene hver dag, blant annet i hente-

og bringesituasjoner, på foreldremøter og ved foreldresamtaler. Dette er som oftest møter preget av respekt og likeverd, men det kan hende at førskolelæreren spiller bevisst eller ubevisst på sin rolle som ekspert i forhold til foreldrene, og dette kan igjen skape frykt, ubehag og uvitenhet hos foreldrene. Noen førskolelærere kan også føle seg tråkket på av enkelte foreldre. Men for å se på hvordan forholdet bør være mellom foreldre og de ansatte i barnehagen, står det pedagogiske mandat sentralt. «Pedagogisk mandat» betyr rettigheten til å ta avgjørelser angående barnets oppdragelse (ibid). Det er foreldrene som har et avgjørende pedagogisk mandat og denne tenkningen kommer frem i ulike internasjonale konvensjoner:

- Menneskerettighetserklæringen, vedtatt av FN 10.10.1948: «Familien er den naturlige og grunnleggende enhet i samfunnet og har krav på samfunnets og statens beskyttelse (art.16, pkt. 3). «Foreldrene har fortrinnsrett til å bestemme hva slags undervisning deres barns skal få».
- Staten skal respektere de rettigheter og plikter foreldrene og andre foresatte har for å gi barnet veiledning og støtte slik at barnet skal kunne hevde konvensjonens rettigheter
- Begge foreldrene har et hovedansvar for barnets omsorg og utvikling etter hva som er best for barnet. Staten skal gi støtte og sikre utviklingen av institusjoner, tjenester og tiltak for omsorg for barn, herunder også tatt hensyn til utarbeidende foreldre.

(Www.reddbarna.no)

Selv om foreldrene har et avgjørende pedagogisk mandat, betyr det nødvendigvis ikke at de er alene om bestemmelsesretten. I Norge har staten også et pedagogisk mandat. Det vil si at det offentlige har rett til å ta avgjørelser angående barns oppdragelse. Ved begrunnet mistanke om mishandling eller alvorlig omsorgssvikt har barnevernet både en rett og en plikt til å gripe inn.

- Staten skal beskytte barnet mot fysisk eller psykisk mishandling, forsømmelse eller utnyttelse fra foreldre og andre omsorgspersoner
- Barn som er uten familiemiljø, har særlig rett på beskyttelse og omsorg, for eksempel ved plassering i fosterhjem, eller om nødvendning, ved egnet institusjon eller ved adopsjon.

(Www.reddbarna.no)

Foreldrenes mandatområde er langt det største, men staten har et selvstendig ansvar for viktige områder. Statens viktigste område er å sikre barns rettigheter gjennom lovgivningen.

Barnet har rett på utdanning og rett til å bli beskyttet mot overgrep. Men også barnehagen og førskolelærere har et pedagogisk mandat. Førskolelærere tar en rekke avgjørelser hver dag som har en betydning for barnets oppdragelse. Men dette er ikke et selvstendig mandat på linje med foreldrenes eller statens. Det vil si at førskolelæreren ikke har noen myndighet i kraft av seg selv (Eidhamar & Leer-Salvesen, 2008). Dette betyr at det er barnevernet som tar avgjørelser i forhold til barns beste og om omsorgen er god nok i hjemmet. Førskolelæreren har derimot en meldeplikt til barnevernet dersom de er under mistanke at et eller flere barn ikke får den omsorgen de har krav på hjemme. Førskolelæreren er derfor et selvstendig moralsk subjekt, som skal forholde seg til sin yrkesetikk som førskolelærer. Hva han måtte mene som privatperson, er i denne sammenheng mindre interessant (ibid, 2008:150)

2.6.4. Etske dilemmaer

Eidhamar & Leer-Salvesen (2008) påpeker at et godt miljø i personalgruppen er avgjørende for å skape en god barnehage for barna og en trivelig arbeidsplass for de voksne. Alle ansatte har medansvar for å skape et sunt og velfungerende miljø og godt fellesskap. Et godt fellesskap består av ekte og ærlige mennesker som tør å være seg selv og kommuniserer åpent om det de måtte ha på hjertet. Noe som kan ødelegge et godt fellesskap er baksnakking og alliansebygging, men likevel vil det alltid oppstå uenigheter og det er måten en kommuniserer disse uenighetene på, som vil være avgjørende for hvordan de oppfattes av andre på. Uenighet kan betraktes som en ressurs. Når det finnes forskjellige synspunkt i personalgruppen, kan man gjennom saklig drøfting fordomsfritt komme frem til den beste løsningen (Eidhamar & Leer-Salvesen, 2008), som for eksempel komme til enighet om hva som definerer begrepet omsorgssvikt.

Noe som kan oppleves som det største etske dilemmaet er når førskolelærerne skal konfrontere foreldre med det de opplever som uforsvarlig holdning mot barnet, der barnet blir på noen måter mishandlet eller behandlet bedrøvelig, fysisk eller psykisk (Colnerud, 1996:12). Det kan være at førskolelæreren observerer at barnet ikke har det bra og viser symptomer på at omsorgsgiverens behandling av barnet er skadelig. Førskolelæreren har et etsk ansvar overfor barnet, samt beskytte det så godt en kan, men samtidig kan en føle skyldfølelse for å måtte anmelde foreldrene, enten det er til barnevernet eller politiet, men hensyn til flere prinsipper (ibid). Det vil alltid være rammer og begrensninger som en er nødt til å forholde seg til, likevel vil en ha mulighet til å velge hvordan en skal tolke og forholde

seg til situasjoner. For eksempel kan et barn fortelle til en voksen i barnehagen at «pappa er slem når han er sint», og måten den voksne møter dette utsagnet, kan i noen tilfeller være avgjørende for trivselen, helsen og framtiden til dette barnet. Et annet eksempel kan være at en nyutdannet førskolelærer mistenker at et barn er utsatt for omsorgssvikt i hjemmet, hvor styreren av barnehagen ikke deler samme mistanke da hun/han kjenner foreldrene godt nok. Hva skal førskolelæreren gjøre? Dilemmaer kan oppstå mellom ideal og virkelighet, mellom ulike konsekvenser, mellom et ønsket formål og en uønsket konsekvens. Dilemmaer kan oppstå mellom egne idealer, den gode samvittighet, og en konsekvens, eller mellom ulike normer (Arneberg & Midtbø, 1996:32). Nordby (2012) fremhever betydningen av god kommunikasjon på arbeidsplassen for å kunne løse etiske dilemmaer. Videre påpeker han dersom handlingen har uverdige konsekvenser, så kan de heller ikke være akseptable som løsninger på etiske dilemmaer, og dette kan for eksempel gjelde dersom barnehageansatte mistenker at et barn er utsatt for omsorgssvikt. Dersom personalgruppen i barnehagen «overser» signaler/tegn på at et barn er utsatt for omsorgssvikt, så vil de voksne, ifølge Nordby (2012), utføre krenkende handlinger. Dette er et begrep som kan supplere ideen om uverdig konsekvens. Hvor godt barnehagepersonalet er i stand til å bidra til barnets psykiske helse, er blant annet avhengig av det samarbeidet og kommunikasjonen de klarer å utvikle seg i mellom (Killén, 2012a).

2.7. Nyere forskning

I 2012 ble det gjort en systematisk undersøkelse av Norman, Byambaa, De, Butchart, Scott og Vos (2012) om langtidsvirkningene av omsorgssvikt eller følelsesmessige og fysiske overgrep mot barn. I denne undersøkelsen har forfatterne samlet all tilgjengelig forskning om mulige fysiske og psykiske helse-konsekvenser av ikke-seksuelle overgrep utført mot barn.

Forfatterne søkte etter forskjellige studier som undersøkte sammenhenger mellom mishandling av barn og alle typer helsekonsekvenser i databasene Medline, EMBASE og PsychINFO. Søket inkluderer også ikke-engelskspråklige artikler. 124 studier ble inkludert, 112 av dem fra vestlige, engelskspråklige land.

Undersøkelsen viste blant annet at:

- Fysiske og følelsesmessige overgrep, og omsorgssvikt, er årsaker til psykiske og fysiske helsekonsekvenser

- Kunnskapen var størst om depresjon og angst som følger av overgrep. Barn som hadde vært utsatt for følelsesmessig mishandling hadde tre ganger så høy risiko for å utvikle depresjon og angst. Også barn som hadde vært utsatt for fysiske overgrep og omsorgssvikt, hadde en betydelig forhøyet risiko for å bli rammet av depresjon og angst senere i livet.
- Ikke-seksuelle overgrep var knyttet til økt risiko for spiseforstyrrelser, rusmisbruk og suicidal atferd.

Undersøkelsen til Norman et.al. (2012) viser at alle former for omsorgssvikt skal vurderes som store risikofaktorer til helsen senere i livet. Undersøkelsen viser at barn som utsettes for, blant annet, psykiske overgrep, har tre ganger så høy risiko for å utvikle depresjon og angst, noe som kan oppfattes som svært alvorlig. Undersøkelsen ble gjort for å kartlegge langtids konsekvenser av omsorgssvikt, og hva slags helsekonsekvenser det utgjør for barn på lang sikt, dersom de «glipper» ut av systemet og tiltak ikke blir satt inn.

En annen undersøkelse gjort av Mossige og Stefansen (2007), er den første longitudinelle undersøkelse om barn og unges utsatthet for vold og overgrep, som ble gjennomført i Norge. I alt deltok 7033 avgangselever ved 67 videregående skoler rundt om i landet. Deltakerne besvarte et omfattende spørreskjema i skoletiden, som i hovedsak handler om ulike typer volds- og overgrepsopplevelser. Hensikten med undersøkelsen var å kartlegge omfanget av tre former for krenkelser mot barn og unge; direkte vold fra egne foreldre, vitne vold som rammer egne foreldre og seksuelle overgrep.

Undersøkelsen viste blant annet:

- Hver tiende ungdom oppga at de hadde sett eller hørt minst en av foreldrene bli utsatt for fysisk vold i løpet av oppveksten. Andelen som hadde vært vitne til vold mot begge foreldrene, var betraktelig lavere: To prosent.
- Flere hadde i løpet av oppveksten sett eller hørt et tilfelle av vold mot mor enn vold mot far (henholdsvis ni og fire prosent).
- 22 prosent av jentene og åtte prosent av guttene oppga at de var blitt utsatt for et mildt seksuelt overgrep.
- Mer alvorlige seksuelle krenkelser var mindre utbredt for begge kjønn: 15 prosent av jentene og sju prosent av guttene oppga slike former for overgrep.

- I overkant av 80 prosent av ungdommene hadde aldri opplevd at en voksen i familien hadde slått dem med vilje. Majoriteten av de som var blitt slått av en voksen i familien, hadde opplevd dette én eller noen få ganger. Følgelig var andelen som hadde vært utsatt for høyfrekvent vold (blitt slått mer enn 10 ganger) lav (to prosent).

Backe-Hansen (2009) utførte en undersøkelse av samarbeidet mellom barnehage og barnevern. Undersøkelsen ble gjort som oppdrag fra Kunnskapsdepartementet i samarbeid med Barne- og likestillingsdepartementet. Det ble gjennomført en elektronisk basert kartleggingsundersøkelse besvart av i alt 563 styrere i kommunale og private barnehager fra et utvalg på 51 kommuner og bydeler. Svarprosenten var 53,9 % med en svak overvekt av svar fra kommunale barnehager. Undersøkelsen viser blant annet:

- 22 prosent av styrerne oppga at de hadde sendt bekymringsmelding til barneverntjenesten og ett eller flere barn i inneværende barnehageår. Like mange hadde aldri gjort det.
- Nærmere dobbelt så mange kommunale som private barnehager hadde sendt bekymringsmelding til barnevernet inneværende barnehageår, mens nærmere tre ganger så mange private som kommunale barnehager aldri hadde gjort det.
- 28 prosent av styrerne sa at de hadde barn med barnehage som hjelpetiltak inneværende barnehageår, mens 29 prosent aldri hadde hatt det.
- Mer enn dobbelt så mange kommunale som private barnehager hadde barn med hjelpetiltak, mens tre ganger så mange private som kommunale barnehager aldri hadde hatt det.
- Av de som hadde sendt bekymringsmelding inneværende barnehageår, hadde 41 prosent også barn med hjelpetiltak. Av de som aldri hadde sendt bekymringsmelding, hadde 48 prosent heller aldri hatt barn med hjelpetiltak.

Undersøkelsen viser at private barnehager (inklusive de private familiebarnehagene), som utgjør mer enn halvparten av samtlige av landets barnehager, er svært viktig satsingsområde

for videre utvikling av samarbeidet mellom barnehagen og barnevernet (Backe-Hansen, 2009). Undersøkelsen viser videre:

- En femtedel, igjen flere kommunale enn private, hadde svart at de hadde vurdert å sende bekymringsmelding, men de lot være. Begrunnelsene for det var sammensatte, og varierte fra en vurdering av at problemene ikke var så alvorlige likevel eller at de ble bedre, til at barnehagen og barneverntjenesten ble enige om at denne tjenesten ikke var aktuell.
- 28,6 prosent av kommunale barnehager hadde sendt bekymringsmelding til barnevernet i inneværende barnehageår, mens
- 16,4 prosent av de private hadde sendt bekymringsmelding til barnevernet i inneværende barnehageår.

Av de 124 meldingene som var sendt fra barnehagene som deltok i kartleddingsundersøkelsen, kom 79 fra offentlige barnehager og 45 fra private barnehager. Det er viktig å påpeke at både de kommunale- og private barnehagene omfattes av barnehageloven (Backe-Hansen, 2009).

3. Forskning og metode

3.1. Innledning

Forskningsmetode rommer overveielser over hvilke fremgangsmåter som er egnet til å innsamle, behandle og omformulere informasjon om det sosiale liv med henblikk på å fortolke, forklare eller forstå det i lys av overordnede teorier (Riis, 2001). Ettersom jeg ønsker å finne ut hva den enkelte informant mener ut ifra egen teori og erfaring, har jeg valgt å bruke et kvalitativt forskningsdesign med intervju som metode.

I oppgavens teoretiske del ble problemstillingen min belyst ut i fra hva foreliggende teori og aktuell forskning sier om temaet. I denne empiriske delen skal jeg forklare hvordan jeg innhentet informasjon fra fem fagfolk med lang erfaring fra arbeid med barn. Jeg vil innledningsvis utdype valget av forskningsmetode, intervju og gjennomføring. Videre vil jeg drøfte studiens validitet, reliabilitet og generalisering. Avslutningsvis vil jeg ta for meg metodekritikk.

3.2. Valg av metode

3.2.1. Kvalitativt forskningsdesign

Mitt valg av metode er basert på et ønske om å lære mer om ansattes erfaringer, tanker, motiver og holdninger i arbeid med barn. I en søken på å forstå hvorfor mennesker handler slik de gjør var det viktig å frem nyanserte beskrivelser av hendelser og atferd som de ansatte hadde opplevd.

Malterud (2013) og Thagaard (2013) beskriver nettopp hvordan det kvalitative forskningsdesignet kan hjelpe meg med dette. De hevder at dette forskningsdesignet gjør det mulig for forskeren å være i direkte kontakt med informanten, man kan blant annet studere og fremheve egenskaper eller kvaliteter ved det man forsker på. De sier videre at det som kjennetegner forskningsdesignet er at forskeren søker en forståelse av fenomenet som studeres gjennom nære relasjoner ved intervju eller observasjon. Basert på dette valgte jeg, via intervjuer, å innhente informasjon fra fem fagfolk som møter barn daglig gjennom sitt arbeid.

Gjennom intervjuene håpet jeg å få en dypere og bedre forståelse for hvordan barnehageansatte definerer begrepet omsorgssvikt og hva slags grunner de oppgir i slike

tilfeller for å sende/eventuelt ikke sende (bekymrings)melding til barnevernet. Når målsettingen er å få en bedre forståelse for de personer som studeres, har fortolkning en viktig plass innenfor den kvalitative metode. Dette kan videre knyttes opp til fortolkende teorier som fenomenologi og hermeneutikk. Fenomenologi tar utgangspunkt i den subjektive opplevelsen og søker å oppnå en forståelse av den dypere mening i enkeltpersonens erfaringer (Thagaard, 2013). Dette understreker hvor viktig det er at jeg som forsker tar perspektivet til de jeg intervjuer og forsøker å beskrive omverden slik de opplever og erfarer den.

Hermeneutikken er opptatt av å fremheve betydningen av å fortolke folks handlinger gjennom og utforske et dypere meningsinnhold enn det som er umiddelbart innlysende. Det vektlegges at det ikke egentlig finnes en sannhet, men at fenomener kan tolkes på flere nivåer (Thagaard, 2013).

Et overordnet mål for intervjuene var å skape en tillitsfull og fortrolig atmosfære som kunne bidra til at de jeg intervjuet åpnet seg om temaene jeg tok opp. Oppgaven min var å undersøke meningsaspektene i temaene slik informantene mine opplever og erfarer det. Thagaard (2013) understøtter dette når hun skriver at som forsker er målet å oppnå en gyldig forståelse av meningen i intervjuene, å tolke handlinger og videre tillegge handlingene en spesiell mening.

Denne oppgaven er således fenomenologisk - hermeneutisk orientert. Ved grundig å redegjøre for fremgangsmåten under datainnsamlingen, opplegg for analyse og for hvordan resultatene som fremkommer blir tolket, vil jeg i det følgende presisere og tydeliggjøre de prosessene som fører til resultatet i den kvalitative forskningen.

3.2.2. Intervju som metode

Jeg har valgt å gjennomføre en-til-en intervju med personer som jobber i barnehage. Intervju er et godt utgangspunkt for å få en dypere forståelse for hvordan enkeltpersoner opplever og reflekterer over egen situasjon, ved at de som intervjues kan fortelle om hvordan de opplever sin livssituasjon, og hvordan de forstår egne erfaringer. I forskningsintervju er tilnærmingen varsomt spørre-og-lytte-orientert. Jeg som forsker må gi informantene temaene jeg ønsker å få belyst og videre følge kritisk opp intervjupersonens svar på spørsmålene. Dette vil jeg gjøre ved hjelp av en semistrukturert intervjuguide. Et semistrukturert livsverdenintervju brukes når temaer fra dagliglivet skal forstås ut fra intervjupersonens egne perspektiver (Kvale & Brinkmann, 2012).

3.3. Intervju og gjennomføring

3.3.1. Utvalg av informanter

På grunn av denne masterstudiens begrensede tid og omfang, valgte jeg i første omgang fire informanter. Imidlertid ønsket fem barnehageansatte og delta i studien. Jeg brukte strategisk utvalg, som innebærer å definere det utvalget undersøkelsen baserer seg på. Informantene ble valgt på bakgrunn av egenskaper og kvalifikasjoner som er strategiske i forhold til problemstillingen og undersøkelsens teoretiske perspektiv (Thagaard, 2013). Videre satt jeg opp inklusjons- og eksklusjonskriterier. Inklusjonskriterier vil si kvaliteter og egenskaper hos den som blir intervjuet, i mitt tilfelle måtte informantene ha jobbet i barnehage(r) i minst fire år. Tre barnehageansatte må jobbe i kommunal barnehage, mens to må jobbe i privat barnehage. Eksklusjonskriteriene sier mer om kvaliteter og egenskaper jeg ikke ønsker hos informanten, og i mitt tilfelle skulle de ikke være vikar eller ekstrahjelp i barnehage(r).

Jeg henvendte meg til 16 barnehager, både private og kommunale, i flere kommuner ved å sende informasjonsskriv via posten. I noen tilfeller henvendte jeg meg personlig med informasjonsskrivet, hvor jeg fikk presentert meg selv, oppgaven og problemstillingen. Jeg fikk raskt svar fra en kommunal barnehage som var interessert i å være en del av min forskning. Da jeg hadde ventet i en ukes tid, bestemte jeg meg å ringe rundt til de barnehagene jeg hadde sendt informasjonsskrivet til. Jeg hadde skrevet en tilfeldig liste med navnene til barnehagene, hvor de private og kommunale var blandet. Jeg ringte den første på listen og gikk nedover dersom jeg fikk et «nei». Da jeg fikk informanter fra både de kommunale- og private barnehagene, avtalte vi fortløpende tid for intervjuet. Jeg reiste til informantenes arbeidsplasser, slik at det kunne være kostnadsfritt for dem og for at jeg ønsket at de ville være på et sted hvor de sannsynligvis følte seg trygge. To av informantene var styrere, mens tre var fast ansatte i barnehagen. Informantene har jobbet i barnehage mellom 4-25 år og alle er utdannet som førskolelærere.

3.3.2. Intervjuguide

Intervjuguiden fokuserte på begrepet omsorgssvikt, der jeg blant annet tok opp temaet omkring hvorvidt informanten har vært vitne til omsorgssvikt, hva barnehagens prosedyre er når barn som er utsatt for omsorgssvikt er oppdaget. Videre ønsket jeg å vite hva slike opplevelser gjør med dem som fagfolk og hva slags grunner de oppgir for å sende/ikke sende (bekymrings)melding til barnevernet. Jeg ønsket å belyse temaer jeg mener er relevante når en er i arbeid med barn og som belyser barnehagenes arbeid og hva som hjelper å forebygge at barn blir for omsorgssvikt. Jeg valgte å ha få spørsmål, noe Thagaard (2013) hevder kan få forskere til å oppmuntre den som blir intervjuet til å så mye informasjon som mulig.

Jeg delte intervjuguiden i fem forskningstemaer (full oversikt se vedlegg 1):

1. Introduksjonsspørsmål om deres arbeid
2. Spørsmål om begrepet omsorgssvikt – hvordan blir det definert
3. Spørsmål om informantenes erfaringer rundt barn som er utsatt for omsorgssvikt
4. Spørsmål om hva som blir iverksatt når de oppdaget et barn som er utsatt for omsorgssvikt.
5. Spørsmål om hva informanten og/eller barnehagen gjør for å forebygge at barn blir utsatt for omsorgssvikt

3.3.3. Gjennomføring av intervjuene

Intervjuene fant sted på informantenes arbeidssted der jeg presenterte meg selv med bakgrunn, utdanning, erfaringer og interesser for feltet. Videre forsikret jeg meg om at informantene hadde fått informasjonsskrivet, lest igjennom det og gitt signatur. Jeg underrettet dem på forhånd om at jeg har taushetsplikt og at andre ansatte ikke skal nevnes under intervjuet. Det ble lagt vekt på at jeg var ute etter deres opplevelser, erfaringer og meninger i undersøkelsen, og ikke et fasitsvar. Som forsker forsøkte jeg, så godt det lot seg gjøre, og unngå å la mine egne verdier og erfaringer prege intervjusituasjonen. Jeg gjorde dette for å skape en trygg ramme rundt informantene og for at de ikke skulle påvirkes til å svare på spørsmålene ut fra en oppfatning de kunne ha av mine verdier og synspunkter. Den personlige kontakten som utvikles i intervjusituasjonen, er i seg selv et metodisk poeng. Utvikling av tillit og troverdighet i løpet av intervjuet gir grunnlag for at intervjupersonen kan

fortelle åpent om sine erfaringer og opplevelser (Thagaard, 2013). Under hvert intervju satt jeg nærme informanten, med en stol, et lite bord eller pute i mellom oss. Thagaard (2013) påpeker viktigheten av å unngå avstand til intervjupersonen og at sosial avstand mellom forsker og den som intervjues, kan være et stort problem fordi avstanden kan føre til at informanten blir skeptisk til det forskeren representerer.

Under intervjuene ble det brukt båndopptaker, og når informanten pratet mye noterte jeg stikkord underveis som jeg kom tilbake til fortløpende. Jeg var opptatt av å være fullt fokusert, holde øyenkontakt og gi en respons på det som ble sagt. Da det ble stille kunne jeg observere at det var mer informanten ville si, og bestemte meg for å ikke hoppe over til neste spørsmål. Dersom noe var uklart, spurte jeg deltakeren om å utdype det litt mer, slik at det ikke skulle oppstå misforståelser. Jeg kunne også gjenta det som ble sagt, for å få en bekreftelse eller avkreftelse på det jeg hadde hørt. Jeg stilte alle spørsmålene fra intervjuguiden kronologisk og alle intervjuene varte mellom 45-60min.

3.3.4. Bearbeiding av data

Når hvert intervju var ferdig, skrev jeg ned mitt førsteinntrykk av samtalene, hvordan jeg opplevde det forløp, hva som kunne gått bedre, og hva jeg kunne forbedre, eventuelt spørre mer om i neste intervju. Intervjuene ble transkribert fortløpende over på PC etter hver gang. Kvale og Brinkmann (2012) forklarer at når en transkriberer fra muntlig til skriftlig form, blir intervjusamtalene strukturert slik at de er bedre egnet for analysen. Jeg har transkribert ordrett, men på bokmål og ikke dialekten de snakket. De neste intervjuene bygget på de forrige, noe som kalles for en kumulativ prosess (NOU, 2009:10, 2009). I disse intervjuene tok jeg med flere spørsmål og hadde større fokus på informantene. Dette opplevde jeg, spesielt under transkriberingen, gav merkbart positive utslag. Malterud (2013) nevner at dersom vi skriver akkurat det som ble sagt, så betyr ikke det nødvendigvis at en god gjengivelse av det som ble hørt. For meg var det avgjørende å få notert ned førsteinntrykket mitt av intervjuene så fort de var ferdige. Dette nevner Malterud (2013:76) er viktig fordi «ordrett skriftliggjøring av muntligheter kan paradoksalt nok gi leseren et annet bilde av samtalen enn det samtalepartene hørte i situasjonen, særlig hvis en eller begge parter har en dialekt eller en uttryksmåte med språklige særpreg».

3.3.5. Analyseprosess

Bearbeiding av data er en analyseprosess der en tolker og reflekterer over datamaterialet. En finner sentrale enheter i materialet og vurderer hvordan disse forholder seg til hverandre. Min analyse bygger på prinsipper om *dekontekstualisering* og *rekontekstualisering* (Malterud, 2013). Jeg som forsker har lest intervjuene på langs og på tvers, flere ganger, sett etter sammenhenger, «like» svar og ulike versjoner av de svar som materialet kan gi.

Dekontekstualisering tillater oss å løfte ut deler av stoffet og se nærmere på det sammen med andre elementer av materialet som sier noe om det samme. I rekontekstualiseringen sørget jeg for at de svarene som jeg har lest ut av det dekontekstualiserte materialet, fortsatt stemte overens med den sammenhengen der de ble hentet ut. Videre i analyseprosessen har jeg brukt fenomenologisk hermeneutisk tilnærming. Giorgi (i Malterud, 2013) hevder at formålet med den fenomenologiske analysen er å utvikle kunnskap om informantenes erfaringer og livsverden innenfor et bestemt felt. En leter etter essenser eller de vesentlige kjennetegn ved de fenomenene vi studerer, og forsøker å sette vår egen for forståelse i parentes i møtet med data. Mens fenomenologien tar for seg livsverden til informantene, tar hermeneutikken for seg meningsfortolkning.

I den hermeneutiske tradisjon er det noen fortolkningsprinsipper for tekstfortolkning. Det første prinsippet gjelder den kontinuerlige frem- og tilbakeprosessen mellom deler og helhet, beskrevet som den hermeneutiske sirkel. Denne sirkelen åpner for en stadig dypere forståelse av meningen. Med utgangspunkt i en forståelse av teksten som helhet fortolkes dens forskjellige deler, og ut fra disse fortolkingene settes delene i ny relasjon til helheten (Kvale & Brinkmann, 2012). Et annet prinsipp består i at en meningsfortolkning slutter når man har nådd frem til en «god gestalt», en indre enhet i teksten, som er uten logiske motsigelser. Et annet prinsipp er tekstens *autonomi*; teksten bør forstås ut fra sin egen referanseramme gjennom en utlegning av hva teksten selv sier om tema (ibid:217). Et tredje prinsipp for den hermeneutiske utlegning av en teks omhandler kunnskap om temaer i en tekst. Kvale og Brinkmann (2012) hevder at de hermeneutiske prinsippene har til formål å sikre gyldige fortolkinger av religiøse, juridiske og litterære tekster. Videre skal det sies at hermeneutikk ikke omfatter noen trinn-for-trinn metode, men er en forklaring av noen generelle prinsipper som har viset seg å være brukbare i en lang tradisjon for fortolkning av tekster (ibid).

3.3.6. Ethiske vurderinger

Etikk forstås generelt som et system av moralske prinsipper. Ethiske prinsipper stammer fra moralske standpunkter vi har, og ikke fra en uavhengig, etisk tankegang om våre handlinger og effekten av dem. I følge Langdridge (2006) er det tre etiske hovedprinsipp som all vitenskapelig virksomhet må være klar over og forholde seg til; samtykke, konfidensialitet og konsekvenser av å være med i forskningsprosjektet.

Før intervjuene kunne starte og for en etisk vurdering av mitt forslag til denne studien, ble det sendt søknad til Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD) for godkjenning.

Når en skal samle inn data er det viktig å forholde seg til de rettighetene informantene har. Utgangspunktet for ethvert forskningsprosjekt er prinsippet om at forskeren må ha deltakerens informerte samtykke. Dette prinsippet er basert på respekten for individets råderett over eget liv, og at den enkelte har kontroll med de opplysninger om seg selv som deles med andre. Videre har informanten til enhver tid rett til å avbryte sin deltakelse, uten at dette får negative konsekvenser for dem (Thagaard, 2013). Det andre prinsippet er konfidensialitet som innebærer at forskere hindrer bruk og formidling av materialet som kan skade enkeltpersoner det forskes på. Forskningsmaterialet må anonymiseres, hvor lister med personopplysninger som kan identifisere enkeltpersoner oppbevares trygt, f.eks. safe, skap med nøkkel o.l. og hvor materialet tilintetgjøres når forskningen er slutt. I mitt tilfelle har jeg kalt transkriberingen min for «Intervju 1,2,» o.l. Jeg har krysset vekk eventuelle navn og personopplysninger under transkriberingen og kodet inn navnene på barnehagene. Forskeren må til enhver tid under forskningsprosjektet beregne de etiske implikasjonene ved å studere den enkelte gruppen. Informantene skal ikke oppleve studien som en belastning. Forskerens etiske ansvar innebærer å beskytte integriteten til deltakerne ved å søke å unngå at forskningen medfører negative konsekvenser for dem som deltar (ibid).

I denne studien fikk hver informant skriftlig invitasjon og informasjon til prosjektet, der det står om prosjektets målsetting, framgangsmåte og informantenes rolle og rettigheter. Data ble samlet gjennom fagfolk som har jobbet i barnehage i mer enn 4 år og som daglig gjør seg nye erfaringer med barn. For å sikre personvern og de etiske retningslinjer ble det ikke spurt om andre ansatte i barnehagen, navn til hverken barna eller foreldre skulle nevnes eller hvor de kommer fra. Informantene ble gitt pseudonavn i den ferdige rapporten og jeg valgte å ikke nevne fylke(ne).

3.4. Validitet, reliabilitet og generalisering

3.4.1. Validitet

Thagaard (2013) forklarer at validitet handler om gyldigheten av de tolkningene undersøkelsen fører til. Malterud (2013) understreker at ingen kunnskap er allmenngyldig, i den betydning at den gjelder alle omstendigheter for ethvert formål. Studiens validitet knyttes opp til hvorvidt tolkningene mine kan sies å være gyldige i forhold til prosjektets problemstilling og om resultatet av undersøkelsen representerer den virkeligheten jeg har studert. Validiteten kan styrkes ved at jeg går kritisk gjennom analyseprosessen og tydeliggjør grunnlaget for fortolkninger ved å redegjøre for hvordan analysen gir grunnlag for de konklusjoner jeg har kommet fram til. Jeg kal derfor spesifisere hvordan jeg har kommet frem til den forståelsen som prosjektet resulterer i. Konteksten der kunnskapen er innhentet, vil alltid være med på å bestemme kunnskapens rekkevidde i tid og rom (Malterud, 2013; Thagaard, 2013). I forhold til gyldighet handler det om at jeg har stilt meg selv spørsmål til de tolkningene jeg har kommet fram til for å finne ut om de er gyldige og er i samsvar med den virkeligheten jeg har studert (Thagaard, 2013), og det er opp til leseren å vurdere hvor anvendelige funnene er.

3.4.2. Reliabilitet

Reliabilitet kan knyttes til spørsmålet om en kritisk vurdering av prosjektet gir inntrykk av at forskningen er utført på en pålitelig og tillitvekkende måte. Spørsmål som er sentrale når en skal vurdere studiens reliabilitet er om forskningsinstrumentet måler det som skal måles og om det gir et bilde av hvordan virkeligheten er. Silverman (2011) i (Thagaard, 2013), påpeker at vi kan styrke reliabiliteten ved å gjøre forskningsprosessen gjennomsiktig («transparent»). Det vil si at studien gir en detaljert beskrivelse av forskningsstrategi og analysemetoder slik at forskningsprosessen kan vurderes trinn for trinn.

Intervjuguden ble fulgt kronologisk og alle informantene fikk mulighet til å svare på alle spørsmålene. Intervjuene ble til slutt overført til tekst, ordrett. Spørsmålene mine virket relevante utfra den teorien som er lagt til grunn for problemstillingen. Ut i fra dette har jeg nok fått svar på forskningsspørsmålet mitt, men det er ikke sikkert at en annen forsker hadde kommet fram til samme konklusjon som meg.

3.4.3. Generalisering

Malterud (2013) forklarer at generaliserbarhet er et begrep som kan invitere til urealistiske assosiasjoner om allmenngyldig overførbarhet. Overførbarhet er en forutsetning for kunnskap som skal kunne deles med andre (Malterud, 2013:62). Overførbarhet har alltid sine begrensninger, og utvalgsstrategien er en viktig betingelse som er med på å bestemme hvor grensen går (ibid). Hvis resultatene av en intervjuundersøkelse vurderes som rimelig pålitelige og gyldige, gjenstår spørsmålet om resultatene primært er av lokal interesse eller om de kan overføres til andre intervjupersoner og situasjoner. En vanlig innvending mot intervjuforskningen er at det er for få intervjupersoner til at resultatene kan generaliseres. Ved å spesifisere bevisene og gjøre argumentene eksplisitte, tillater forskeren leserne selv å bedømme generaliseringens holdbarhet (Kvale & Brinkmann, 2012).

Resultatene jeg har kommet fram til gjennom denne studien er ikke representative for generalisering. På en annen side trenger det ikke å bety at informasjonen deltakerne kom med ikke kan gjelde andre barnehageansatte. I og med at informantene svarte så å si det samme rundt begrepet omsorgssvikt, prosedyre og hva som gjør at de melder fra, eventuelt ikke melder fra, til barnevernet. Resultatene mine er likevel lærerike og interessante og kan kanskje bidra til å få andre til å forske mer rundt dette temaet eller problemstilling.

3.5. Metodekritikk

I denne studien er utvalget lite. Innen kvalitativ forskning har man ofte sett at man når et metningspunkt ved stort utvalg. Ideelt sett kan man da tenke seg at mitt utvalg kunne vært større, men jeg har likevel valgt fem informanter da dette er håndterbart innenfor rammen av en masteroppgave. Metningspunkt vil si at utvalget er stort nok til å gi en forståelse av det fenomen eller de prosesser vi studerer.

Krav om anonymisering av informantene i min kvalitative studie medførte etiske utfordringer på den måten at det ikke ble mulig å skille mellom informantene fra de kommunale- og de private barnehagene.

Min egen forståelse av emnet kan være preget av personlige opplevelser som gjør at resultatene og tolkningen kanskje blir påvirket. Dette har jeg forsøkt å være bevisst på under hele prosessen. Mine resultater kan ha blitt påvirket av skildring ved intervjuer, og/eller kjemien mellom meg og den jeg intervjuet. Dersom jeg preger intervjuene med min forståelse

kan dette være med på å farge svarene til informanten. Thagaard (2013) påpeker at utvikling av tillit og troverdighet i løpet av intervjuet gir grunnlag for at intervjupersonen kan fortelle åpent om sine erfaringer. Informanten kan ha holdt tilbake egne antakelser eller holdninger, og/eller beskrevet situasjoner som de tror jeg som forsker ønsket å høre. Thagaard (2013) hevder at perspektivet på intervjusituasjonen som en sosial interaksjon mellom forsker og intervjuperson problematiserer betydningen av hvordan forskeren fremstår for intervjupersonen. Dette kan gjelde personlige egenskaper og ytre kjennetegn som kjønn, alder og sosial bakgrunn. Etter det første intervjuet lærte jeg veldig mye om min egen intervjustil. Jeg la fort merke til at jeg pratet for mye. Jeg opplever allikevel ikke at kvaliteten på dette intervjuet var svekket, men det var rom for forbedringer som mer aktiv lytting, tåle stillhet og mer blikkontakt. Jeg er uerfaren som intervjuer, hvilket jeg har forsøkt å ta lærdom av etter de første intervjuene. Selv om jeg ble mer sikker på meg selv, intervjuguiden og informantene etter hvert som jeg fikk mer erfaring, kunne nok intervjuene bli bedre gjennomført i praksis, og dette kan ha svekket studiens reliabilitet. Datamaterialet kan videre ha vært påvirket av egenskaper ved de jeg intervjuet, som for eksempel deres hukommelse, kunnskaper, erfaringer, opplevelser, motivasjon og personlighet. Og uansett hvor «åpent sinn» jeg som forsker hadde under intervjuene, preges intervjuet av den relasjonen som etablerte seg mellom meg og dem.

I kvalitative studier er det forskeren sin rolle i samspill med den aktuelle informanten og den aktuelle situasjonen, som er den viktige faktoren (Malterud, 2013). Som et alternativ til en-til-en intervju kunne jeg ha valgt å gjennomføre et fokusgruppeintervju. Det består av fem-åtte informanter som snakker sammen en time eller to under ledelse av meg som moderator hvor jeg ville hatt en mer styrende rolle enn ved det individuelle intervjuet. Gruppesamtaler gir en annen type kunnskap enn individuelle samtaler, fordi konteksten er forskjellig (Malterud, 2013). Jeg kunne på forhånd ikke vite hvilken type personlighet deltakerne har. En kan for eksempel være styrer i barnehage, hvor han/hun er autoritær og/eller høylytt og bestemt, mens en annen er assistent med en annen bakgrunn og kanskje ikke er komfortabel med å si seg uenig med en styrer.

4. Analyse og funn

4.1. Omsorgssvikt, et vidt begrep?

På spørsmålet om hva barnehageansatte la i begrepet omsorgssvikt var det enighet om at dette var et vidt begrep, både i uttrykksform og alvorlighetsgrad. Informantene la vekt på at omsorgssvikt kunne komme til uttrykk på mange måter som seksuelle overgrep, ulike former for fysisk vold, psykisk omsorgssvikt og ulike former for vanskjøtsel. Kari sier:

Det første man kanskje tenker på er jo dette med seksuelle overgrep, mot mer fysisk mishandling. (...) men det går jo også på dette med psykisk mishandling.

Andre barnehageansatte beskriver at omsorgssvikt handler om så mye mer enn det øyet kan se og at det er «gråsoner» rundt dette med sunt kosthold og hygiene. Videre nevner informantene grad av trivsel og hvor godt barna har det er et viktig poeng i omsorgssvikt. Sandra forklarer:

Hvis jeg mener et barn er utsatt for omsorgssvikt, (...) det kan jo være så mangt. Det kan jo være alt i fra alvorlige overgrep til hygiene. Altså, det er veldig vidt... At de har rene klær, at de får den maten de skal, at de spiser sunt så går det jo en sånn grense der for når det går over til omsorgssvikt. Hvis ikke du gir barna den riktige maten, (...), det er en sånn gråsoner der. Men så lenge barn ikke har det bra, tenker jeg. På grunn av, deres omsorgsperson, (...), som ikke gir det de har behov for at de skal ha det bra, så mener jeg kanskje det er omsorgssvikt.

Enkelte av informantene beskrev også følelsesmessig vanskjøtsel. Et eksempel på dette var uttrykt for manglende kontakt mellom barnet og forelderen, hvor mor ikke så på barnet og hadde fokus på seg selv og sitt. Et annet eksempel var en mor som ikke dekket de emosjonelle og materielle behovene til sitt barn. Randi sier:

Barnet ble levert skittent med nattbleie, og det kom aldri ekstra tøy eller matpakke når vi ba om det.

Randi forklarer videre at dette lille barnet kom sent til barnehagen og ble hentet etter at barnehagen stengte, mor begrunnet det ved å si at «hun sovnet foran TV'en».

4.1.1. «Skjult» omsorgssvikt

To av deltakerne hadde også erfaring med at omsorgssvikt i enkelte tilfeller kunne være skjult bak en fin fasade og vanskelig å oppdage. Stine forklarer:

Men det med å oppdage omsorgssvikt, kan være litt vanskelig (...). Ofte så skjer dette hjemme. De viser oss ikke disse tingene.

Funnene viser altså at omsorgssvikt, slik informantene ser det, er et vidt og omfattende begrep og at det er noe de snakker om i barnehagen. Det var i noen tilfeller vanskelig for informantene å vite hva som er «god nok» omsorg og hvor grensen går fra å være god nok til ikke nok i det hele tatt gikk. I tillegg kunne det være vanskelig å oppdage, hvilket blir utdypet i neste avsnitt.

4.2. Hvordan oppdage barn som er utsatt for omsorgssvikt?

Som det ble nevnt ovenfor kan det å oppdage barn som er utsatt for en eller flere former for omsorgssvikt være en utfordring for det er ofte skjult. Barn viser det ikke så lett i barnehagen og er lojale overfor foreldrene. Informantene uttrykker at det hjelper å ha observasjonsskjemaer, samtaler og drøftinger med hverandre, dersom noen er mistenksomme på at et eller flere barn er utsatt for omsorgssvikt. Men likevel er det en prosess å samle inn all nødvendig dokumentasjon og observasjon. Deltakerne nevner at observasjon av foreldre sammen med barna er svært vesentlig. Stine forklarer:

Observasjon av foreldrene sammen med barna kan være viktig. Og da kan du se om du kanskje ser at det mangler kjærighet eller at det er så mye kjærighet at du merker at det er overdrevent. At de er overdrevent nøye med hva som er i matboksen, overdrevent nøye om det er nok tøy (...).

Noen informanter nevner viktigheten av å oppdage foreldre som er psykisk syke og/eller strever med rus. Dette var noe som spesielt var vanskelig å oppdage, dersom foreldrene ikke var åpne ved starten av barnehageåret. Randi nevner «*Der mor eller far kanskje er psykisk*

syke. Den er litt skummel, for den er vanskelig å oppdage». Her nevnes at det materielle kan være en fasade til å skjule det underliggende problemet i familien og «skjult» omsorgssvikt, «*Barna kan komme i barnehage med de dyreste dressene, og det flotteste regntøyet, og den fineste nisten med salat og alt mulig, men det er ikke sikkert at de har det godt hjemme».* Informantene gir uttrykk for at ting de kan se direkte er lettere å sette fingeren på, som for eksempel at barn kommer med skitten og/eller tung bleie, eller barn som kommer med det samme klærne hver dag og må låne all slags tøy i barnehagen, mens de sakene der foreldrene har psykiske vansker, kan være vanskelig å legge merke til. Randi sier:

Med de som er psykisk syke, så kan alle tingene være på plass. Men det er ikke sikkert det er noe greit for barnet likevel.

På spørsmålet om hvordan barnehageansatte kan fange opp barn som bor med psykisk syke foreldre, kom det nokså like svar fram. Det ble sagt at samspillet mellom mor og barn og far og barn, når barnet blir levert i barnehagen er essensiell. Og da kunne de se barn som prøver å få kontakt med foreldrene sine og ikke får noe respons tilbake. Randi forklarer:

Du kan se et barn som prøver å få kontakt med forelderen sin, som ikke får noe respons. Enten det er fordi den forelderen snakker om sine ting, eller om forelderen som skal hive ungen ut og løpe ut fordi det er en ubehagelig setting.

Videre trekker informantene inn at det er fryktelige historier noen barn kan gå rundt med. Og da ble det nevnt barn som har foreldre som strever med rus. Barnehageansatte nevner hvor tungt det er å høre historiene til enkelte barn, og det blir blant annet lagt vekt på hvor lite de ansatte faktisk får vite. Anne forteller:

De kan kanskje bodd i et hjem hvor det har vært mye rus, mye krancling og de har blitt slått, stengt inne (...). Altså det er fryktelige historier de kommer med. Og mange ganger vet vi jo ikke historien engang. For vi vet bare det bitte lille som har kommet fram, så barn går jo og bærer på noe som de ikke har ord for engang.

Flere av barnehageansatte uttrykker at de ofte følger magefølelsen på å fange opp barn. Og at de må observere relasjoner mellom foreldre og barn. På spørsmål om hvordan de blir oppmerksomme på om det er en dårlig relasjon, forklarer Anne:

(...) de har litt uforståelig atferd for de fleste mennesker, de reagerer, for eksempel, med aggresjon på ros, de kan slå deg når du sier de har vært flinke til noe, eller løper vekk og gjemmer seg. De bruker veldig mye sinne, for det er der de har nådd fram, sier mange stygge ting, mens noe trekker seg veldig inn i seg selv (...).

En annen barnehageansatt beskriver en situasjon hvor hun og sine kollegaer fikk sterke mistanker om at ei jente på nesten 2,5år var blitt utsatt for seksuelle overgrep. Informanten forklarer at grunnen til at hun fikk en vond «magefølelse» for at noe var galt, var endret, negativ adferd hos jenta. Videre beskriver hun ei jente som gikk fra å være glad, utadvendt, sosial med andre barn, til å bli ei jente som holdt for seg selv, gjemme seg vekk, nesten ikke lekte, og viste sjeldent positive følelser. Informanten forklarer at mistanken ble forsterket når hun stelte jenta;

Når vi stelte henne, så kunne hun si «du må vaske inni», det sa hun alltid når vi skulle skifte på henne. Vi kunne også se fysisk at vi syns hun så annerledes ut nedentil enn andre barn.

Ved siden av følelsmessig vanskjøtsel, psykiske- og seksuelle overgrep, var voldsutsatte barn noe to informanter opplevde i sin barnehage. Dette ble lagt merke til ved at barnet hadde blåmerker på «rare» plasser på kroppen og når barnehageansatte spurte hvor de blåmerkene hadde kommet fra, ville ikke gutten svare på det og det kan tenkes at gutten var lojal overfor faren sin. Informanten forklarer;

(...) han var redd når pappa kom, han var veldig redd, og han fikk tårer i øynene
(...) han hadde blåmerker og kunne ikke forklare hvor han hadde fått blåmerkene fra (...).

I et annet tilfelle fortalte barnet selv til en barnehageansatt at moren slo henne. Det var ingen synlige merker og/eller tegn til ytre skade.

(...) mamma slår, hun slår meg i hodet, klyper meg i nakken, dytter meg i veggen
(...).

Ut fra hva informantene forteller er det viktig å se det enkelte barnet og ikke minst hvordan kontakten er med foreldrene. Å oppdage fysiske skader er ofte enklere enn å oppdage psykiske overgrep. Noen ganger kan man også oppdage omsorgssvikt som en form for vanskjøtsel, eller rett og slett at barnets adferd gir grunn til bekymring. Enkelte ganger ligger det bare en vag intuisjon til grunn, eller som de sier; de har en «magefølelse» om at noe er galt, selv om de ikke kan observere det direkte. Informantenes fortellinger viser at tilstedeværelse og erfaring er overordnet betingelse for å oppdage omsorgssvikt. De sier ikke eksplisitt om viktigheten av fagutdannet personale, men implisitt kommer det fram at dette har en betydning, idet en av informantene ga uttrykk for at det kunne generelt være problematisk med mange vikarer/ufaglærte. Dette begrunnet hun med at vikarer ofte ikke vet hva de skal «se» etter og hva som kan definere urovekkende adferd hos barn. Informantene presiserer at alle barn er forskjellige og reagerer forskjellig og viktigheten av å oppdage disse signalene er, i noen tilfeller, avgjørende for framtiden til barn.

4.3. Hvilke grunner oppgir barnehageansatte for å ha sendt (bekymring)melding til barnevernet ved mistanke om omsorgssvikt?

4.2.1. Alvorlighetsgraden

Alvorlighetsgraden og prosessen fra oppdagelse til melding er noe som gikk igjen hos alle informantene hvor de forklarte de forskjellige alvorlighetsgradene av omsorgssvikt, hvordan de oppdager det og hva de gjør med saken videre. Da de ble spurt om hva slags grunner som måtte til for at de skulle sende bekymringsmelding snakket alle om alvoret av omsorgssvikten. Dersom det var snakk om fysisk vold og/eller seksuelle overgrep, ble det meldt med en gang uten å snakke med foreldrene først. En informant forteller:

Noen ganger, det kommer an på hva det er, hvis det er snakk om merker, fysiske merker, eller seksuell vold, så skal det jo meldes med en gang.

Videre kan det forstås som at de ikke vil forhaste seg til noen konklusjoner, hvor de eventuelt kan påføre barnet og foreldrene belastninger og uro som kan påvirke barnets velferd. Videre forklarer informantene at barn som er utsatt for seksuelle overgrep, kan være veldig vanskelig å avdekke fordi det ofte er skjult og fordi barn er lojale overfor foreldrene sine. En informant sier:

(...) barn sier veldig sjeldent ifra. De er lojale mot foreldrene sine. Det er jo alle barn (...).

4.2.2. Prosessen fra oppdagelse til melding

I andre forbindelser uttrykker barnehageansatte at de alltid snakker med foreldrene, før det eventuelt blir sendt en bekymringsmelding til barnevernet. Da var det gjerne snakk om «mindre alvorlige tilfeller», som for eksempel lite ernæringsrik mat over lengre periode, situasjoner hvor barn kommer med skitne klær til barnehagen hver dag, «tunge» bleier om morgenen på de minste, situasjoner hvor foreldrene ikke har med ekstra skift til barna etter gjentatte påminnelser. Når det oppstår slike tilfeller blir det, ifølge informantene, også tatt opp i personalgruppen og på møter med styrer og de pedagogiske lederne fra hver avdeling. Informantene beskriver at der oppfølgingen av barnet ikke er godt nok, tilkaller de foreldrene til et møte der både styrer, den pedagogiske lederen som har notert ned bekymringene sine og observasjoner av barnet og foreldrene. Og da kan det gjelde saker nevnt ovenfor. Informantene påpekte at dersom barnet ikke fikk bedre oppfølging fra hjemmet, etter møtet med foreldrene, så blir det sendt bekymringsmelding til barnevernet. Sandra forklarer:

Men i en type sak der det er dårlig oppfølging av barnet, (...), der snakker vi alltid med foreldrene først. Og hvis det på en måte er okei, at det hjelper, så melder vi det jo ikke. Men hvis vi mener det ikke er godt nok, så melder vi.

Noen barnehageansatte har vitnet til at enkelte barn har blitt utsatt for vold, og i de fleste tilfellene har det blitt anmeldt til politiet og barnevernet har blitt kontaktet med det samme. I andre tilfeller ansatte og styreren i barnehagen vært sikre på at dette ikke er systematisk vold, og valgte derfor først å prate med foreldrene saken gjaldt. Noe som resulterte positivt;

(...) men det har faktisk hendt i sånne saker at vi har valgt å ta det med foreldrene. For da har vi vært så trygge på at dette er ikke noe systematisk vold eller sånn, det er så mye annet i den familien som er solid. Også har vi visst at det har vært vanskelig for mor i en periode, så har vi visst at hun har vært litt hissig kanskje, eller far er litt hissig, så har vi tatt tak i det og sagt at vi egentlig skal gå til politiet med det, men vi har valgt en annen vei (...) Men i de situasjonene hvor vi har tatt dette opp, direkte og sagt at vi kommer til å melde til barnevernet og at dere må motta veiledning så har vi sagt at vi tror på barnet. Så har det faktisk lyktes.

Å gi familien «en sjanse» er tydeligvis vektlagt, både av hensyn til foreldrene og barna. De mente at det var best når endring skjedde i samarbeid med barnehagen. Det kan tenkes at samarbeidsstrategien også kan forebygge at familien flytter. I følge informantene hendte det nemlig at noen flyttet når de «fikk barnevernet etter seg». Et tydelig budskap fra informantene var at de følger nøye med barna de er bekymret for og dersom det er lite eller ingen forbedring hos foreldrene, så er det god nok grunn til å sende bekymringsmelding til barnevernet. Informantene refererer til at de alltid opplyser foreldrene at de skal sende en (bekymrings)melding til barnevernet, og at foreldrene får innsyn i meldingen. Det var tydelig at informantene blir bekymret for barn som «utsettes» for de «mindre alvorlige tilfellene» av omsorgssvikt, da de gir uttrykk for at det er ting som kan bygges opp og skade barnets utvikling og helse på lang sikt.

4.3. Hvilke grunner oppgir barnehageansatte for eventuelt *ikke* å ha sendt (bekymrings)melding til barnevernet ved mistanke om omsorgssvikt?

Da informantene ble spurt om eventuelle grunner for at de ikke sendte bekymringsmelding til barnevernet var graden av omsorgssvikt sentralt. Det ble, som nevnt ovenfor, alltid tatt en prat med foreldrene dersom barnet, hver dag og over lengre periode, kom i samme klær, skitne klær, lite ernæringsrik mat, ikke skift i barnehagen o.l. En barnehageansatt nevnte spesielt at det ikke er grunn nok til å melde dersom et barn kommer med klær som lukter røyk, siden de ansatte ser hvor høyt elsket barnet er av omsorgsgiverne.

(...) de lukter urent, de lukter røyk, du kan lukte på klærne, du kan lukte på håret at innemiljøet hjemme ikke er bra. Men du ser foreldrene er så glad i dem (...)

Det kommer tydelig fram at informantene ser på alle faktorene rundt et barns liv og uttrykker at selv om et barn kan ha få gode materielle ting, så trenger det ikke å bety at kjærligheten foreldrene har til barnet ikke er tilstrekkelig av den grunn. En kan jo også tenke seg at barnehageansatte ikke kan gjøre inngripen i ting som tross alt er innenfor loven – enn så lenge. Det er foreløpig ikke forbudt å røyke hjemme, men det er en pågående diskusjon om å forby røyking i hjem med barn. Videre kan det tolkes som at informantene er svært opptatt av å ikke ta forhastende konklusjoner rundt et barns omsorgssituasjon. Frykten er å ta en feil avgjørelse som kan påvirke et barns liv i negativ retning. I noen tilfeller kan det tenkes at foreldrene blir såret, fornærmet og sinte, og at det fører til at barnet bytter barnehage. I andre sammenhenger kan det være at foreldrene er takknemlige for at de ansatte i barnehagen har merket at atferden til deres barn har endret seg, der foreldrene kan avklare bekymringen eller forklare hva som foregår hjemme som eventuelt kan klargjøre barns atferd.

4.3.1. Autoritetsmakt og lojalitet på arbeidsplassen

Da noen av informantene var nyutdannede førskolelærere og fikk jobb i barnehagen, ga de uttrykk for at det var utfordrende å stå opp mot styreren. Og dette var spesielt i saker hvor informantene hadde mistanke om at barn var utsatt for omsorgssvikt. Da informantene delte sin bekymring med styreren eller den pedagogiske lederen ble bekymringen feid under teppe og begrunnet med at det ikke var nok grunn til å sende bekymringsmelding til barnevernet. En av informantene forteller:

(...) jeg angret veldig på at jeg ikke meldte. Og grunnen til at jeg ikke meldte er fordi jeg var helt nyutdannet (...) Nå vet jeg at han skulle ha vært meldt. Fordi han var redd når pappa kom, han var veldig redd, og han fikk tårer i øynene (...) Altså hadde jeg hatt en god styrer som kunne ha plukket meg opp og snakket med meg (...) Jeg tenkte ikke de tingene var så alvorlige som de var. Fordi guttungen var jo der hver dag. Han smilte jo av og til. Man vet ikke hva som viser skikkelig det røde flagget. Hva som er galt. Men jeg vet det mye bedre nå (...) Altså når jeg tenker tilbake på det, så var det noen førskolelærere på den andre avdelingen, en annen avdeling, men de var også sånn tafatte. Eller sånn, «joda... neida... jeg vet

ikke». Det var ingen som svarte meg og jeg følte at det var jeg som måtte ta den avgjørelsen. Også ble det bare ingen avgjørelse.

Dette viser tydelig at førskolelæreren hadde behov for god veiledning og oppfølging av styreren på den tiden, hvor hun kunne slippe å håndtere alvorlig omsorgssvikt alene. Hun gir videre uttrykk for at hun i dag aldri ville latt seg stoppe dersom hun hadde havnet i samme situasjon i dag, hvilket viser at erfaring er en viktig grunn til at man tør å melde fra eller gå videre med en bekymring. En kan tenke seg at dette og lignende situasjoner er opplevelser førskolelærere bringer med seg livet ut og at det setter preg og perspektiv på deres liv som førskolelærere, og at slike vonde erfaringer kan brukes til å handle aktivt ved eventuelt lignende tilfeller.

En annen informant forklarer en situasjon der de var flere ansatte som hadde lagt merke til ei jente som endret sin adferd i barnehagen. Førskolelæreren hadde mistanke om at denne jenta var blitt utsatt for seksuelle overgrep med tanke på enkelte ting jenta sa under stellesituasjoner og væremåten jenta hadde overfor andre barn i barnehagen. Førskolelæreren tok dette opp med styreren. Randi forklarer situasjonen:

Vi ga beskjed til styreren vår om magesfølelsen vår, i tillegg til det vi hadde observert det at hun hadde endret sin atferd, hvorpå styrer fikk inn en lege som hun kjente til å være med på en stellesituasjon, hvor hun sa «det er innenfor normalen, det er kanskje annerledes enn flertallet, men det er innenfor normalen». Hvorpå styreren da mente at vi ikke skulle ta det med videre, det var ikke nok bevis til at vi kunne si at det var noe (...) Det var en vond følelse, og det på en måte å bli nekta... hadde det vært nå så hadde jeg ikke latt meg bli nekta. Da var jeg ung. Da var jeg nyutdannet. Og vi hadde en sterk styrer og som var vikar som sa at dette kan vi ikke gå videre med, for dette er ikke reelt at det skal være noe så alvorlig.

Informanten beskriver en styrer som var sterk og som var vikar på det tidspunktet dette skjedde, der informanten videre gir uttrykk for at bekymringen ikke ble støttet opp av styreren og det ble dermed ikke sendt en (bekymrings)melding til barnevernet. Reaksjonen til styreren i dette tilfelle kan forstås som støttende i den forstand at styreren tok dette alvorlig nok til å hente inn en lege til å undersøke barnet, men at legens ord hadde forrang foran hennes syn på situasjonen. Å bli fratatt muligheten til å sende en melding til barnevernet kan sees på som et

stort dilemma både personlig og profesjonelt, idet man kommer i en «skvis» mellom de over en og barnet. Hvor ligger lojaliteten?

Eksemplene ovenfor viser at lojaliteten på det tidspunktet – da hun var ung og nyutdannet – lå hos styreren, men at erfaring gjør en sterk og modig: Informantene gir uttrykk for dette nettopp ved å, for eksempel, si «(...) *hadde det vært nå så hadde jeg ikke latt meg bli nekta*». Informantene gir videre uttrykk for at lojalitet til barna er noe alle bør ha når de jobber i barnehage. Anne forteller:

(...) lojaliteten min ligger hos barna da. For å si det sånn. Og jeg tenker at det er du helt nødt til å ha i en sånn jobb. Hvis ikke, så gjør du en overfladisk og lite faglig god jobb (...).

4.3.2. Samtale og kjennskap til foreldre

Under intervjuene ble uroen og ubehaget beskrevet av å måtte forberede seg til foreldresamtaler som ikke nødvendigvis var så positive. Og det var gjerne samtaler som handlet om atferden til barna og eventuelle spørsmål de måtte ha om oppdragelsen, behandlingen de får av foreldrene og eventuelt omsorgssituasjoner. Sandra forklarer:

(...) For det er vanskelig å skulle si til noen at de ikke gjør en god nok jobb, spesielt som foreldre som alle ønsker å gjøre sitt beste. Det er jo kjempe vanskelig. Men det er veldig viktig å ha respekt for de allikevel, at de ikke føler at du ser ned på de for det er jo. Men det er ikke lett å si det (...).

Informantene beskriver at det kan oppleves utfordrende og ukomfortabelt når en er nyutdannet førskolelærer og skal ha «tunge» samtaler med foreldrene for første gang. Og situasjoner som disse kan tolkes som at oppfølging og veiledning av nyutdannede førskolelærere er svært relevant når de kommer ut i arbeid.

(...) når jeg skulle ha min første samtale om det jeg mente var for dårlig omsorg, da var jeg nyutdannet (...), jeg tror ikke jeg sov hele natta. For jeg følte jeg krenket den faren så forferdelig.

En av grunnene til at en (bekymrings)melding til barnevernet ikke blir sendt, er at enkelte førskolelærere kjenner foreldrene *godt*, noe som kan skape store dilemmaer både i privatlivet og på arbeid. Informantene understreker at det er vanskelig og at en ønsker å gi de en sjanse.

(...) man lar kanskje være å melde, fordi du er veldig tett på foreldrene. Det er vanskelig. Du kjenner de ganske godt etter hvert og vil gjerne barnets beste og vil gjerne foreldrenes beste, ikke sant. Du ser at de kanskje sliter så det blir veldig vanskelig, det er veldig mye følelser involvert på en måte.

Hendelser som denne kan tolkes som at førskolelærere settes i utfordrende situasjoner der de, på den ene siden, bør danne en god relasjon med foreldrene som er til fordel for barnet. På den andre siden kan disse relasjonene utvikles videre til, for eksempel, vennskap. Dilemmaet og utfordringen kan oppstå hvis barnet til disse foreldrene viser tegn og/eller signaler på omsorgssvikt. Når slike situasjoner oppstår, kan det bli utfordrende for en barnehageansatt å vite hvor lojaliteten ligger – hos barnet eller foreldrene.

5. Diskusjon

5.1. Hvordan definerer barnehageansatte begrepet «omsorgssvikt»?

Hvordan informantene selv definerer begrepet omsorgssvikt, ser jeg på som relevant når en er i arbeid med barn. Det er av betydning at informantene evner å definere begrepet, da de skal kunne vite hva de eventuelt skal «se» etter av tegn og/eller signaler dersom et barn er utsatt for omsorgssvikt. Under skal jeg derfor diskutere mine funn rundt begrepet omsorgssvikt og se det i lys av teorien.

5.1.2. Omsorgssvikt – et vidt begrep?

Å definere omsorgssvikt og skille mellom alvorlighetsgradene, var noe barnehageansatte i denne studien tok utgangspunkt i. Det var enighet blant informantene om at begrepet omsorgssvikt er et vidt begrep som omfatter flere faktorer i et barns liv. Dette finner vi igjen hos Kvelling (2013) som hevder at det kan være vanskelig å gi gode betegnelser på omsorgsformer som ikke er gode nok, og tendensen har vært at begrepene ikke bare er diffuse og overlappende, men at bruken av dem skjer både på et overordnet og et konkret nivå.

Hovedsakelig skilte informantene mellom vold, seksuelle- og psykiske overgrep og forklarte at dette kanskje er noe en først tenker på når en hører om begrepet omsorgssvikt. Killén (2012a;2012b) trekker også frem i sin litteratur at omsorgssvikt handler om barn som utsettes for fysiske-, psykiske- og seksuelle overgrep, men vektlegger i tillegg også følelsesmessig vanskjøtsel. I studien kom det også tydelig frem at omsorgssvikt handler om så mye mer enn fysiske tegn og det øyet kan se. Da var det gjerne snakk om «gråsonesaker» og en «magefølelse» av at et barn ikke har det bra i hjemmet. Informantene mener begrepet er sammensatt, hvor en form for omsorgssvikt sjeldent kommer alene. En «gråsonesak» kan forklares som en mistanke de ansatte har om at et barn er utsatt for omsorgssvikt, men at de ikke klarer å sette ord på hva det kan være. Barnehageansatte beskriver at omsorgssvikt handler om når barnet mangler noe, enten det er klær, næringsrik mat, kjærlighet, oppmerksomhet og en god relasjon til foreldrene. Dette oppfatter jeg er hva Killén (2012a, 2012b) mener med følelsesmessig vanskjøtsel.

5.1.3. «Skjult» omsorgssvikt

Barnehageansatte i denne studien definerer hva omsorgssvikt er og forklarer at barn ofte kan leve under «skjult» omsorgssvikt, der foreldrene og/eller omsorgspersoner skjuler at barnet er utsatt for omsorgssvikt ved å overdrive med tøy, ha en veldig sunn matpakke og en flott utvendig fasade, slik at barnehageansatte ikke skal få mistanker om at barnet egentlig ikke har det godt hjemme. Killén (2012a) forklarer at slik form for omsorgssvikt også går under kategorien følelsesmessig vanskjøtsel, der foreldrene tildekker det ved hjelp av en overdreven tilfredsstillende av ernæringsmessige, materielle eller sosiale behov. Noen av informantene påpeker viktigheten av å vite hva «god nok» omsorg er, og at det ofte er noe som diskuteres i personalgruppen i barnehagen.

5.2. Hvordan oppdager barnehageansatte barn som er utsatt for omsorgssvikt?

Under dette avsnittet skal jeg diskutere hvordan informantene oppdager barn som er utsatt for omsorgssvikt, hva slags tegn og/eller signaler de oppdager som barn og/eller foreldre kan vise dersom de ikke har det godt hjemme. Dette skal jeg diskutere opp mot teorien om omsorgssvikt og tilknytning samt risiko- og beskyttelsesfaktorer.

Å oppdage barn som er utsatt for psykisk vanskjøtsel og psykisk overgrep kan, ifølge informantene, være en utfordring, da dette er form for omsorgssvikt som kan være «skjult». Denne skjulte omsorgssvikten kan ifølge Killén (2003:73) hemme et positivt selvbilde hos barnet da det overses, avvises og lever i en konstant bekymret situasjon.

Informantene nevner viktigheten av å observere samspillet, relasjonen og tilknytningen mellom barn og foreldre i, for eksempel, bringe- og hente situasjoner i garderoben, for da kan de se den kroppslige kommunikasjonen til barna, ansiktsuttrykk og oppførsel. Ifølge Tetzchner (2005) er det to former for tilknytningsatferd som personalet i barnehagen kan observere; signalatferd og tilnærmingsatferd. Signalatferd handler nettopp om ansiktsuttrykk og kroppslig kommunikasjon som holdning, smil og gråt. Tilnærmingsatferd dreier seg om bevegelse, krabbing og rulling. Samspillet som informantene trekker frem, er viktig for barnehagepersonalet og forstå for å finne ut av hvilken funksjon barnets atferd har. Personalgruppen i barnehagen er i en særstilling som for eksempel når nye barn skal begynne i barnehagen. Hver august, som regel, kommer en ny gruppe barn til barnehagen, foreldre skal i startfasen være med barna i noen timer på den avdelingen barna skal begynne. På den måten får førskolelærere en gylden mulighet til å observere hva slags samspill og tilknytning barnet

har til sine foreldre. Wennerberg (2011) forklarer at trygg tilknytning utgjør en beskyttelsesfaktor som hjelper individet å håndtere senere stressfremkallende opplevelser. Når barnet kjenner seg trygg og bekvem, vil det heller bruke sin energi på å utforske verden rundt seg enn stadig å søke nærhet til omsorgspersonen. Når foreldrene skal dra fra barnet i barnehagen, kan barnet oppleve frykt, uro og hjelpeløshet. Da blir, ifølge Drugli (2011), tilknytningssystemet blir aktivert, og at barnet trenger nærhet til omsorgspersonen. De neste dagene skal foreldre la barna være i barnehagen i to-tre timer, alene, før de henter dem igjen. Da får førskolelærere en mulighet til å se enten gjensynsglede, latter/gråt, eller så kan de, på den andre siden, oppdage ignorering fra barnets side, lite glede eller skuffelse. Dersom barnet ikke viser gjensynsglede kan det være fordi barnet har erfaring med at omsorgspersonen ofte ikke liker den nærhetssøkende adferden barnet viser, så barnet vil oppføre seg som om det ikke har behov for denne nærheten (Drugli, 2011). Om barnet viser denne type atferd over lengre periode, kan en stille spørsmål om dette er atferd som blir betegnet som utrygt/unnvikende tilknytningssystemer.

Det ble sagt at foreldre som sliter psykisk også kan være vanskelig å fange opp, men at det i nettopp slike garderobe-situasjoner kan bli «synlig» for personalet. Det er imidlertid viktig å understreke at selv om foreldre sliter psykisk kan omsorgen for barnet være «god nok». Dette finner vi igjen hos Killén (2012b) som nevner at omsorgssvikt handler om et vidt spekter av situasjoner, hvor hun skiller mellom risiko og omsorgssvikt. Risiko omfatter situasjoner hvor omsorgen har vært «god nok», men der det oppstår kriser hvor foreldrene ikke er i stand til å prioritere barnet, som ved alvorlig sykdom, arbeidsløshet, skilsmisse og andre vanskelige livssituasjoner. Desto viktigere er det at barnehageansatte tar opp sin bekymring med foreldrene.

Informantene nevner at det er «lettere» å oppdage barn som er utsatt for seksuelle- og fysiske overgrep. Da kan barna ha fysiske merker på kroppen, som blåmerker på uvanlige steder på kroppen, klore- og bite merker og sår. Imidlertid er det verdt å merke seg det Killén (2012b) hevder når hun skriver at svært mange av blåmerkene barn får på grunn av fysiske overgrep ikke ser annerledes ut enn de barnet kan få i bevegelse og lek. Men selv i situasjoner der de direkte ikke kan se fysiske skader på barnet, nevner informantene at de ofte får en «magefølelse» av at noe ikke stemmer rundt barnet. Da var det gjerne snakk om «gråsonesaker», der barnehageansatte ikke får satt fingeren på hva som egentlig foregår med barnet, og det var gjerne da at de snakket sammen i personalgruppen, fikk satt i gang observasjoner og fikk notert ned «mistankene» sine. Hvorvidt foreldre innrømmer at de har

påført en skade på barnet vil ofte være avhengig av det tillitsforholdet og den relasjonen som personalet klarer å etablere med foreldrene. Omtrent alle informantene har selv vitnet barn som har vært utsatt for psykisk vanskjøtsel, psykiske- og seksuelle overgrep og vold.

Viktigheten av å ha utdannet personale, var noe som var svært relevant og avgjørende, for å kunne «se» barn som er utsatt for omsorgssvikt. En informant nevner spesielt hvor utfordrende det kan være å ha ufaglærte på arbeidsplassen da de kanskje ikke «ser» disse tegnene barna viser, eller noterer seg eventuelle kommentarer fra foreldre. Dette understreker Helsedirektoratet (2007:31) som fremhever blant annet at barnehagens oppgaver i det psykiske helsearbeidet med barn og unge er å «se» barn som viser en bekymringsfull atferd og melder bekymringen videre til rette vedkommende. For at barnehageansatte skal kunne «se» bekymringsfull atferd, må de også vite hva de skal se etter og hvordan signal barna sender ut dersom de ikke har en sunn og god hjemmetilværelse. Kursing av personalgruppen kunne hjulpet til med å øke kunnskapen om omsorgssvikt samt trygghet og dekkende bedømmelse når en mistenker dette. Det er viktig å vite at all type atferd, både normal og avvikende atferd, kan være uttrykk for omsorgssvikt, da barn som er utsatt for omsorgssvikt kan få ulike skadevirkninger. Skadevirkningens omfang er blant annet avhengig av omsorgssviktens alvorlighet, hyppighet, intensitet og varighet, og hvilke biologiske og kognitive arveanlegg barnet er født med. Undersøkelsen gjort av Mossige og Stefansen (2007) viser, blant annet, at 22 prosent av jentene og åtte prosent av guttene oppga at de var blitt utsatt for et mildt seksuelt overgrep, og en kan stille seg spørsmålet om dette ble oppdaget av lærere og/eller av førskolelærere da det pågikk.

Killén (2012a) nevner utfordringene barnehagene står ovenfor ved å ikke ha nok utdannede barnehageansatte, da det handler om å formidle praksisfeltets behov for relevant kompetanse til utdanningsinstitusjonene og om å sikre forsvarlig utdanning og kunnskap til alle som arbeider i barnehagene. Ifølge Killén (2012a) er relasjonskompetanse noe alle barnehageansatte og andre som jobber med barn må ha. Det forutsetter at de kan ta barns perspektiv, forstå hvordan barn opplever sin situasjon, og å svare på disse følelsene. Det betyr at barnehageansatte lytter til det som sies og de følelser og antakelser som ligger bak ordene og handlingene. Likevel viser undersøkelsen gjort av Backe-Hansen (2009) at et mindre antall styrere mener det ikke er viktig med utsagn fra barnet. Når barnehageansatte har sett og oppdaget at et barn er utsatt for en eller flere former for omsorgssvikt, handler det videre om å «tørre» å spørre barnet. Mange voksne som møter barn gjennom sitt arbeid, kvier seg for å stille spørsmål om, for eksempel, vold og seksuelle overgrep (Barne-, likestillings- og

inkluderingsdepartementet, 2014-2017). Grunnen til dette kan være at de voksne er redde for at spørsmålene virker støtende, at de kan vekke sterke reaksjoner eller at de kan være skadelig for den som er utsatt. Andre årsaker kan være at voksne er usikre på hvordan de skal spørre eller at de er usikre på om barnet snakker sant, videre kan en annen årsak til ikke å stille de vanskelige spørsmålene er at det er vondt å ta innover seg andres smerte (ibid). Killén (2012a) mener det er nødvendig at alle som daglig er i direkte kontakt med barn, erkjenner egne følelser, holdninger og reaksjoner, noe som er nødvendig for å utvikle forståelse. Dermed kan det å «se», oppdage og reagere føre til en helt ny dimensjon av forståelse av hva barn har følelsesmessig båret med seg fra hjemmet.

Flere av informantene beskriver situasjoner der de har oppdaget at barn kommer med nattbleier, skitne klær, lite ernæringsrik mat og dårlig hygiene. Dette er også noe som har pågått over lengre periode, hvor barnehageansatte fattet mistanke om at disse barna er utsatt for omsorgssvikt. Killén (2012a) omtaler denne form for omsorgssvikt som følelsesmessig vanskjøtsel. Tegn og symptomer på spedbarn og litt eldre barn som er utsatt for denne formen for omsorgssvikt kan vises via dårlig hygiene – at de lukter vondt, har bleieutslett, skittent og ustelt. Videre kan sen språkutvikling, dårlig tannhygiene, forsinket motorisk utvikling og at barnet er apatisk og passivt, være tegn på at barnet er vanskjøttet. Hvordan barnet er ernært er også et relevant signal å se etter. Dersom barnet er underernært eller feilernært vil ofte magen være oppspilt. Barnet vil ha vansker med å legge på seg og det kan være dehydrert (ibid). Dette kan medføre store konsekvenser for den fysiske helsen og spiller en viktig rolle for barn utvikling. Killén (2012a:93) hevder at barn som vokser opp under psykososialt belastende forhold, er mer syke enn andre barn. Det gjelder både infeksjonssykdommer, kroniske sykdommer og allergier, psykosomatiske symptomer som hodepine, magesmerter, søvnproblemer og spiseproblemer.

Barn som var utsatt for psykiske overgrep, var noe flere av informantene hadde oppdaget på sin arbeidsplass. Da var det snakk om foreldre som har psykiske lidelser og en vedvarende negativ holdning til barnet. Det var barn som prøvde å få kontakt med sin forelder når barnet ble hentet. Barnet ble gjerne avvist og ikke vist positive følelser fra forelderen. Andre informanter forklarer hendelser der de under foreldresamtaler la merke til at forelderen la skylden på barnet. Ifølge Killén (2012a) kan dette være den mest alvorlige formen for omsorgssvikt. Barn som utsettes for psykiske overgrep kan bli tillagt egenskaper de ikke har, og bli behandlet deretter. Barn som blir tillagt negative egenskaper, blir stadig utsatt for fiendtlighet og avvisning eller ulike former for nedvurdering, utskjelling og undertrykkelse

(Killén, 2012a). Barnet oppfatter tidlig at det er noe «galt» med dem, at de er «dumme», «onde» eller «sinnsyke». Undersøkelsen til Norman et.al. (2012) understreker at barn som utsettes for, blant annet, psykiske overgrep, har tre ganger så høy risiko for å utvikle depresjon og angst, noe som kan oppfattes som svært alvorlig. Det kan tenkes at barn som er utsatt for psykiske overgrep også har utviklet negative indre arbeidsmodeller. Bowlby (1973) forklarer at indre arbeidsmodeller blir en viktig del av personlighetsutviklingen, og får gjerne betydning for hele barnets liv. Arbeidsmodellene utvikles som et resultat av de erfaringene barnet får i samspill med de nære omsorgspersonene og kan sees på som, ifølge Kvello (2012:120), «kognitive kart». En kan derfor antyde at barnet utvikler negative indre arbeidsmodeller, når barnet blir tilegnet negative egenskaper og tanker om seg selv. Det er derimot viktig å huske på at barnas indre arbeidsmodeller alltid kan endres som følge av andre samspillserfaringer med andre personer. Hvis barn utvikler negative indre arbeidsmodeller i samspill med foreldrene, vil møtet med sensitive og responsive voksne, for eksempel barnehagepersonalet, kunne endre disse modellene etter hvert som barnet gjør seg nye erfaringer fra samspill med nye voksne som ser behovene det har (Drugli, 2011; Barsøe, 2010). Barn har rett til omsorg og skal møtes med omsorg. Barnehagens personale har en yrkesetisk forpliktelse til å handle omsorgsfullt overfor alle barn i barnehagen. God omsorg styrker barns forutsetninger for å utvikle tillit til seg selv og andre, gode relasjoner og til gradvis å ta større ansvar for seg selv og fellesskapet.

Andre informanter har erfaringer med barn som reagerer aggressivt på ros og har en uforståelig atferd for de fleste mennesker. Disse barna kan reagere med å være voldelige når barnehageansatte roser dem eller sier mange stygge ting i sinne. En kan tenke seg at det er mange grunner til at et barn oppfører seg slikt, som for eksempel, at barnet har en dårlig dag eller at barnet ikke er vant med å få ros og ikke vet hvordan det skal reagere. En annen grunn kan være at barnet har lært seg å reagere med sinne fra foreldrene og/ eller omsorgspersoner. Bunkholdt (2000) hevder at barn idealiserer sine foreldre og/eller omsorgspersoner, uansett hvordan foreldrene og/eller omsorgspersoner forholder seg til barnet – enten det er en positiv relasjon eller negativ. Barn begynner tidlig å identifisere seg med foreldrene sine og vil være som dem. Barn kan også identifisere seg med foreldre som er ukjærlige og aggressive overfor dem. Barnet kan etter hvert overta foreldrenes aggressivitet, og får opplevelsen av å ha makt og kontroll (ibid). Det er desto viktigere at disse barna blir oppdaget og en bekymringsmelding til barnevernet blir sendt, slik at barna får muligheten til å få en sunnere oppvekst med positive utviklingsmuligheter. Backe-Hansen (2009) sier at tidlig intervensjon

hjelper, noe som forutsetter at voksne fanger opp og forstår signalene fra barna og andre, og vet hva som kan gjøres.

5.3. Hvilke grunner oppgir barnehageansatte for å ha sendt

(bekymrings)melding til barnevernet ved mistanke om omsorgssvikt?

Under dette avsnittet skal jeg diskutere hva slags grunner informantene oppgav for å sende (bekymrings)melding til barnevernet. Dette skal jeg diskutere i lys av teorien om barnehagens rolle.

5.3.1. Alvorlighetsgraden

Ifølge informantene var alvorlighetsgraden av omsorgssvikt noe som er avgjørende om en bekymringsmelding til barnevernet blir sendt. Noe informantene så på som den mest alvorlige form for omsorgssvikt var når et barn blir utsatt for vold- og seksuelle overgrep. Og ifølge informantene, sender de bekymringsmelding til barnevernet med en gang, og da blir heller ikke foreldrene opplyst om det. Informantene sier at de legger merke til blåmerker på merkelige steder på kroppen og/eller kloremarker. Killén (2012a) forklarer at de vanligste synlige tegn på påført skade er blåmerker og brannså. Blåmerkene finnes for eksempel på rygg, sete etter hånd eller gjenstander, på kinn etter fingre, på ben og armer etter klyp, og blått øye etter slag. Tidlige tiltak kan redusere sosiale ulikheter og kan være avgjørende for barnets videre utvikling, både intellektuelt, sosialt og emosjonelt (St. meld. Nr.16, 2006-2007). I NOU 2012: 5 (2012) står det at det skal være mulig å sette i verk tiltak før barnets omsorgssituasjon medførte alvorlige skader på barnet. Men for at barnevernet skal kunne hjelpe barn som trenger det, er de avhengige av at alle instanser som har nær kontakt med barn og foreldre følger med på at barn får den omsorgen som de har behov og rett på (Torgersen, 2011). Flere undersøkelser viser til betydningen av tidlig intervensjon ved omsorgssvikt i barndommen for å forebygge senskader i voksen alder (Felitti, Anda, Nordenberg, Williamson, Spitz, Edwards, Koss & Marks, 1998; Waade, 2013; Klette, 2008 og Norman, Byambaa, De, Butchart, Scott & Vos, 2012). Da er det av stor betydning at barnehagen sender bekymringsmelding til barnevernet tidlig. I prinsippet er det barnehagens styrer som skal melde, men bestemmelsen om at opplysningene normalt skal gis av styrer er

en saksbehandlingsregel og fritar ikke den enkelte ansatte fra denne opplysningsplikten (Backe-Hansen, 2009). Selv om foreldrene har et avgjørende pedagogisk mandat har også staten et pedagogisk mandat. Det vil si at det offentlige har rett til å ta avgjørelser angående barns oppdragelse. Ved begrunnet mistanke om mishandling eller alvorlig omsorgssvikt har barnevernet både en rett og en plikt til å gripe inn (www.regjeringen.no). At en barnehage sender en bekymringsmelding til barnevernet innebærer at barnevernet får en skriftlig melding fra barnehagen om ett eller flere navngitte barn (Backe-Hansen, 2009). Ved å sende bekymringsmelding til barnevernet, kan det se ut som at barnehagen i prinsippet kan fungere som en beskyttende faktor i barnets liv. Beskyttende faktorer kan som nevnt bidra til å redusere fare for risikoeksponering, bryte uheldige sirkler og øke antall muligheter for positive opplevelser (Nordahl, Sørli, Manger og Tveit, 2011:82).

Informantene forklarte at dersom det ikke var forbedring eller de ikke har fått en reell avklaring på en eller flere bekymringer av de «mindre alvorlige tilfellene» fra foreldrene rundt barnets hygiene, klær, ernæring o.l., så ville de sende en bekymringsmelding til barnevernet. Ved begrunnet mistanke om mishandling eller alvorlig omsorgssvikt har barnevernet både en rett og en plikt til å gripe inn. En kan stille seg spørsmål om hva som er alvorlig nok omsorgssvikt? Ifølge informantene er vold og seksuelle overgrep utført på barn den mest skadelige form for omsorgssvikt. Selv om seksuelle overgrep og vold er svært traumatiserende og skadelig for barnet, både mens barn ennå er barn og på lang sikt, er det, ifølge Kvello (2013) og Killén (2012a, 2012b), ikke den formen for omsorgssvikt som blir sett på som den mest alvorlige. De hevder at psykisk overgrep påført på barn er den mest alvorlige. Den omfatter foreldre som blant annet avreagerer for ens egen smerte og frustrasjon på barnet, fiendtlighet rettet mot barnet (ydmyker og fornedrer) og som på en urimelig måte årsaksforklarer negative hendelser med egenskaper i barnet. Videre handler det om foreldre som aktivt involverer barnet i sine psykotiske oppfatninger og paranoide vrangforestillinger, foreldre som er insensitive overfor barnets signaler og derfor ikke responderer på dem eller gir sterkt forsinkende og/eller korte responser på barnet (Kvello, 2013:33).

Barnehageansatte som oppdager at barn lever under belastede levetilstander har mulighet til å minske risikofaktorene rundt barnet. Nordahl, Sørli, Manger og Tveit (2011) hevder at en risikofaktor defineres som en hvilken som helst faktor hos individet eller i oppvekstmiljøet som kan assosieres med økt sannsynlighet for negativ psykososial utvikling i framtiden. Shanahan mfl. (2008, tolket av Drugli, 2011:18) forklarer at noen av de vanligste risikofaktorer som har dokumentert sammenheng med en negativ utvikling, er blant annet at

barnet lever under belastende familieforhold. Det kan, for eksempel, være negativt samspill mellom foreldre og barn, utrygg tilknytning, negativ eller inkonsekvent oppdragelsesstil, psykisk sykdom hos foreldrene, vansker i parforholdet, familievold, økonomiske vansker, boligproblemer, rus eller kriminalitet. Ytre rammebetingelser, som kan være risikofaktor, er belastende erfaringer i barnehagen og/eller skolen, lite støttende nettverk, utrygt nærmiljø eller belastende samfunnsforhold. Desto viktigere er det at barnehagen er en beskyttende faktor og gir barn positive, gode erfaringer.

5.3.2. Prosessen fra oppdagelse til (bekymrings)melding

Her vil jeg diskutere funn jeg har gjort i forhold til prosessen fra øyeblikket en ansatt i barnehagen oppdager at et barn er utsatt for omsorgssvikt til å få sendt en bekymringsmelding til barnevernet. Dette mener jeg er relevant da en kan få innsyn i hvordan ansatte i barnehagen jobber, hva de begrunner bekymringsmeldingen med og hva slags prosedyre de, internt, går gjennom når de eventuelt skal sende meldingen til barnevernet, både i forkant og i etterkant av oppdagelsen.

Hjem og barnehage er gjensidig avhengig av hverandre i barns oppvekst, og de har en felles oppgave i forhold til barnets læring og utvikling (Nordahl, Sørli, Manger & Tveit, 2011; Backe-Hansen, 2009; Killén, 2012a). Dette samarbeidet skal baseres på likeverd og gjensidighet, som innebærer at samarbeidet ikke skal drives på barnehagens premisser alene, men at det også skal dekke foreldrenes behov og ta utgangspunkt i foreldrenes situasjon (ibid). Når det var snakk om andre tilfeller av omsorgssvikt, da gjerne «mindre alvorlige tilfeller», som for eksempel lite ernæringsrik mat over lengre periode, dårlig hygiene hos barna (skitne klær, lukter vondt o.l.), beskriver alle informantene en prosess der de først snakker med styrer og/eller den pedagogiske leder fra avdelingen hvor barnet «tilhører». Backe-Hansen (2009) skriver at omsorgssituasjoner barnehagene blir bekymret for deles i to: de klart alvorlige tilfellene, og nettopp «gråsonesakene». Det er derfor opp til barnehagen å se hvordan de vil håndtere sin bekymring på, og dette vil igjen påvirkes av om saken vurderes som alvorlig eller ikke (ibid). I følge informantene blir foreldrene til dette barnet tilkalt til et møte med styrer, den ansatte som har oppdaget dette barnet og eventuelt den pedagogiske lederen fra den avdelingen.

I St.meld. nr. 41 (2008-2009) står det at «god informasjonsflyt mellom hjem og barnehage er viktig for både barna, foreldrene og for barnehagens virksomhet. Den daglige dialogen mellom foreldre og barnehage bidrar til god kvalitet for det enkelte barn». Når det skal bygges bro mellom hjemmet og barnehagen, blir det før eller ved barnets start i barnehagen viktig å utforske foreldrenes oppfattelse av barnets behov og deres forhold til barnet (Killén, 2012a). Informantene opplyser at på slike møter deler de sin bekymring rundt barnet med foreldrene, hvor de presiserer viktigheten av forbedring fra foreldrenes side, hvor de også blir opplyst om at dersom det ikke er forbedring så vil barnevernet bli kontaktet. Informantene forklarer at mye kan komme fram på slike møter, der foreldrene enten åpent forteller hva som foregår i hjemmet, eller at foreldrene selv har psykiske lidelser, sliter med humøret, går gjennom en skilsmisse, mister selvbeherskelsen rundt barnet o.l., hvor ansatte som er med på møtet også eventuelt kan veilede foreldrene i riktig retning, enten ved hjelp av barnehagen, enkelte hjelpetiltak fra barnevernet eller lavterskeltilbud som Familiesenter.

Ifølge enkelte informanter kan noen foreldre reagere aggressivt med å komme i en forsvarsposisjon og nekte for alt som barnehageansatte har fortalt samt legge skylden på de ansatte. Killén (2012a) forklarer at om styreren har bestemt seg for å ta opp en bekymring med foreldrene, kan det lett bli til at foreldrene utsetter det. Dette kan komme av at foreldrene kanskje fornemmer at barnehagepersonalet er bekymret, eventuelt kritiske. Det å ta opp en bekymring med foreldrene angående deres barn er utrolig betydningsfullt for barnets videre utvikling og trivsel, og én samtale kan forandre hele barnets framtid i en positiv retning. Da er det hensiktsmessig at barnehageansatte bruker sin faglige autoritet. Faglig autoritet betegner de ulike måtene vi tar konsekvensene av våre faglige vurderinger på (ibid). Den har som et mål å påvirke foreldrenes situasjon direkte, ofte på måter som kan være aktivt inngripende enn det som kan være tilfelle på andre omsorgsområder. Likevel mener Eidhamar og Leer-Salvesen (2008) at førskolelærere kan spille bevisst eller ubevisst på sin rolle som eksperter i forhold til foreldrene, og dette kan igjen skape frykt, ubehag og uvitenhet hos foreldrene. Mennesker som arbeider med barn daglig er nødt til å huske på at de er der på grunn av barna og at deres behov, følelser, utvikling, sosialisering og mentalisering står på spill, dersom det ikke blir tatt i bruk nødvendige tiltak som kan hjelpe barnet og foreldrene til å forebygge at barnet blir utsatt for omsorgssvikt. Men for å se på hvordan forholdet bør være mellom foreldre og de ansatte i barnehagen, står det pedagogiske mandat sentralt. Noe som betyr rettigheten til å ta avgjørelser angående barnets oppdragelse (Eidhamar & Leer-Salvesen, 2008).

5.4. Hvilke grunner oppgir barnehageansatte for eventuelt *ikke* å ha sendt (bekymrings)melding til barnevernet ved mistanke om omsorgssvikt?

Her vil jeg diskutere hva informantene har begrunnet med ved å ikke sende en bekymringsmelding til barnevernet. Å se nærmere på hva som er «alvorlig nok» til å bli meldt, ser jeg på som svært relevant da det kan være med å avdekke hvorfor det blir sendt for få meldinger inn til barnevernet fra barnehagene.

Å gi familien «en sjanse» er tydelig vektlagt, både av hensyn til foreldrene og barna. Informantene mente at det var best når endringen skjedde i samarbeid med foreldrene. Videre nevnte informantene, som nevnt i kapitlet ovenfor, at alvorlighetsgraden av omsorgssvikt er relevant. Dersom et barn manglet gode materielle ting, eller går i klær som lukter røyk, kunne de likevel se at barnet har et kjærlig forhold til foreldrene. Det kom tydelig fram at informantene ser på alle faktorene rundt et barns liv, før de eventuelt sender en bekymringsmelding til barnevernet. Andre funn viser også til at autoritetsmakt på arbeidsplassen kan skape frykt, fortvilelse og dilemma i barnehagen.

Videre beskrev informantene sine følelser ved å kanskje ta en feil beslutning i forhold til omsorgssituasjonen barnet befinner seg i, og ta en gal avgjørelse som kan påvirke et barns og foreldrenes liv i feil retning. Backe-Hansen (2009) nevner betydningen av å ta en helhetsvurdering av situasjonen barnet befinner seg, der det blir presisert at det alltid vil ligge forhold som vil tale for å melde, mens andre vil tale mot. Kjennskap og lojalitet til foreldrene var også noe som, ifølge informantene, kunne være med på å ta avgjørelsen om saken skulle bli meldt til barnevernet. Raundalen og Handal (2013) (i Dommerud, 2013) hevder at barnehagepersonalet svikter barna ved å bortforklare eventuelle mistanker og at en bortforklaring kan være at barnehageansatte er tett på med foreldrene. Likevel understrekes det at barnehageansatte er tett på barnet også, de skifter klær og bleier og følger barnas utvikling. Derfor er det lettere for dem å oppdage omsorgssvikt og sende en bekymringsmelding til barnevernet (Dommerud, 2013). I undersøkelsen gjort av Backe-Hansen (2009) framkommer det at 72% av 485 barnehageansatte er bekymret for at en melding til barnevernet kan gjøre fortsatt samarbeidet med foreldrene vanskelig. Personalet i barnehagen treffer foreldrene daglig, og både foreldrene og personalet må håndtere de følelsene som tross alt kan oppstå i forbindelse med en melding. Disse følelsene kan, ifølge Colnerud (1996:12), oppleves som det største etiske dilemmaet når førskolelærerne skal

konfrontere foreldre som på noen måter mishandler barnet fysisk eller psykisk.

Barnehageansatte har et etisk ansvar overfor barnet. De skal beskytte det så godt de kan, men kan samtidig oppleve skyldfølelse for å måtte anmelde foreldrene til barnevernet eller politiet (ibid).

5.4.1. Autoritetsmakt og lojalitet på arbeidsplassen

Eidhamar og Leer-Salvesen (2008) påpeker at forholdet mellom førskolelærere og barna er det viktigste. Det vil likevel alltid være rammer og begrensinger som en er nødt til å forholde seg til. Da den ene informanten var nyutdannet førskolelærer oppdaget hun og hennes kollega et barn (2,5år) som hadde fysiske endringer nedentil. Den lille jenta hadde selv sagt urovekkende ting under stellesituasjoner, og saken ble tatt opp av den ansatte med barnehagestyreren. Styreren valgte å kalle inn en lege som hun kjente til, til å observere stellesituasjonen, hvorpå legen mente at det var uvanlig nedentil på jenta, men innenfor normalen. På grunnlag av dette valgte styreren å la være å sende bekymringsmelding til barnevernet. Killén (2012a) påpeker viktigheten av å ha et faglig forsvarlig arbeidsmiljø, og det forutsetter tilgjengelighet, regelmessig konsultasjon og veiledning. Og dette igjen forutsetter en arbeidssituasjon der det er anledning til å slippe inn på seg foreldres og barnas sorg, angst, håpløshet og aggresjon. Derfor blir et trygt arbeidsmiljø nødvendig (ibid). Et trygt arbeidsmiljø er forutsetningen for at vi skal kunne bli i stand til å vedstå oss våre egne følelser, bearbeide disse slik at vi kan endre vår egen holdning fra mistanke til bekymring. Informantene befant seg i et dilemma mellom sin moralske plikt og ord fra styreren.

Informanten som opplevde denne hendelsen, sier at hun fortsatt bærer en klump i magen når hun tenker på denne jenta og hvis hun hadde stått overfor samme situasjon i dag, ville det bli meldt med en gang. Nordby (2012) fremhever betydningen av god kommunikasjon på arbeidsplassen for å kunne løse etiske dilemmaer. For styrer, i dette tilfellet, kunne en handling som bekymringsmelding, ha medført uønskede konsekvenser. Nordby (2012) påpeker at dersom en handling har uverdige konsekvenser, kan de heller ikke være akseptable som løsninger på etiske dilemmaer. For den ansatte derimot kan denne hendelsen ha «satt spor» og en opplevelse av å ha utført en krenkende handling. En følelse av å ha oversett et signal eller et tegn på at et barn er utsatt for omsorgssvikt.

En annen informant oppdaget blåmerker på en gutt. Denne gutten viste frykt da han ble hentet av sin far, og da informanten, som også var nyutdannet førskolelærer, spurte gutten ville han

ikke svare på hva som var årsaken til blåmerkene. Informanten forteller at hun ønsket hun hadde en god styrer som kunne fanget henne opp, vært tilgjengelig og veiledet henne i riktig retning. Den dag i dag, angrer hun på at hun ikke meldte. Killén (2012a) hevder at studenter så vel som nyutdannede barnehageansatte må ha faglig veiledning, enten det er mens de er i praksis, eller når de nettopp har begynt å arbeide med barn. Slik får de muligheten til å bearbeide sine erfaringer, integrere kunnskap og bevisstgjøre seg sine holdninger

Hvor godt barnehagepersonalet er i stand til å bidra til barnets psykiske helse, er blant annet avhengig av det samarbeidet og kommunikasjonen de klarer å utvikle seg i mellom (Killén, 2012a:114). Veiledningen har fire hovedfunksjoner:

1. Å gi den enkelte muligheter til å ventilere og dermed bearbeide de følelsene som det enkelte barn og familier og arbeidet med dem utløser
2. Å gi muligheter for integrering av relevante kunnskaper for systematisk observasjon og analyse av omsorgssviktsituasjonen
3. Med utgangspunkt i helhetsforståelse å gi muligheter for å reflektere over fagligetiske konsekvenser av alternative tilnærminger på kortere og lengre sikt
4. Å gi støtte og anerkjennelse

Ved å få veiledning kan barnehageansatte øke sin kompetanse gjennom kunnskapen/teorien/vitenskapsartikler i å observere og forstå barn bedre. Personalet må opparbeide seg ferdigheter i å være oppmerksomme ovenfor disse indikatorene på disse forholdene, og for at disse ferdighetene skal vedlikeholdes over tid, bør barnehagene og personalet kontinuerlig arbeide med sin bevissthet og sensitivitet. De stimuliene som barnehagepersonalet bør være oppmerksomme på, er indikatorer hos barn som kan være uttrykk for omsorgsvikt.

Å få denne veiledningen, støtten og anerkjennelsen fra, for eksempel, styreren i barnehagen var noe to av informantene ikke fikk da de delte sin bekymring med styreren og var nyutdannede førskolelærere. Likevel står det i barnehageloven § 22 at barnehagepersonalet, uten hinder av taushetsplikt, skal av eget tiltak gi opplysninger til barneverntjenesten, når det er grunn til å tro at et barn blir mishandlet i hjemmet eller det foreligger andre former for alvorlig omsorgsvikt. Denne nye formuleringen i loven kom i 2005, noe som igjen tilsier at den ikke «gjaldt» på det tidspunktet informantene var nyutdannet, men en skal ikke se bort

ifra at andre nyutdannede barnehageansatte står ovenfor lignende etiske- og moralske utfordringer den dag i dag.

5.4.2. Samtale og kjennskap til foreldrene

Som det er nevnt ovenfor er god relasjon mellom barnehageansatte og foreldre og/eller omsorgspersoner for barn viktig, både for foreldrenes-, barnehageansattes og barns del. Men en god relasjon mellom de ansatte og foreldrene kan videre utvikles til et vennskap – noe som kan skape et stort dilemma dersom de ansatte oppdager at barnet til disse foreldrene er utsatt for omsorgssvikt. Under dette avsnittet skal jeg derfor diskutere utfordringer og dilemmaer som kan oppstå ved å inngå i en vennskaps relasjon med foreldrene og til slutt nevne betydningen av å alltid være lojale mot barna.

Killén (2012b) skriver at åpenhet ovenfor foreldrene er helt avgjørende, både på bekymringsstadiet og senere, enten det dreier seg om en risikosituasjon eller en omsorgssviktsituasjon. Dette finner vi igjen i informantenes tanker om at en tett relasjon med foreldrene kan være med på å avgjøre om en bekymringsmelding til barnevernet skal sendes. Følelser er involvert og barnehageansatte blir satt i en vanskelig situasjon. Informantene nevner at det kan være vanskelig å skulle si til foreldrene at de «ikke gjør en god nok jobb» med barnet sitt og at endringer må til. Informantene presiserer at uansett hva samtalen med foreldrene måtte gjelde er det viktig å vise respekt for. Så vel er det viktig å ta barns perspektiv og vise dem respekt, noe Killén (2012a:198) understreker ved å hevde at fagpersoner, enten det er i barnehager eller i helsetjenesten, overidentifiserer. Det vil si at fagpersoner oppfatter foreldrene selektivt og tillegger dem ressurser de ikke har. Dette kan hindre nyanserte observasjoner og slik forsterkes tendensen til å bagatellisere barns lidelse. I Barnehageloven § 2 står det at omsorg, oppdragelse og læring i barnehagen skal fremme menneskelig likeverd, likestilling, åndsfrihet, toleranse, helse og forståelse for bærekraftig utvikling (Kunnskapsdepartementet, 2006).

Fordelen med å være åpen med hensyn til bekymring på et tidlig stadium gir foreldrene muligheter til å snakke om sin situasjon. Det kunne hende at familien hadde vært utsatt for kriser og tap som hadde belastet foreldrene og dermed barna, uten at det kanskje dreier seg om noe mer enn situasjonsbetinget omsorgssvikt (Killén, 2012b). Hvis det derimot viser seg at det er enda mer alvorlig opphav for bekymringen, kan det gi foreldrene muligheter til å begynne å arbeide med problemene på et tidlig tidspunkt, før de har opplevd at de er kommet

til kort. Likevel vil ikke en vennskapsrelasjon med foreldrene kunne støtte et valg om å «overse» tegn og signaler barnet sender, dersom det er under belastende omsorgssviktsituasjoner. Det kan tenkes at barnehageansatte som befant seg i en slik situasjon ikke overveide konsekvensene av den. Nordby (2012) hevder at alle som arbeider med mennesker bør forholde seg til konsekvensetikken. Den konsekvensetiske grunnteksten går ut på at konsekvenser av handlinger avgjør om de er riktige eller gale. Da kan det tenkes at førskolelæreren som befinner seg i et slikt dilemma mellom foreldrene og barna, vurderer konsekvensen av å ikke sende en bekymringsmelding og hva slags konsekvenser barna får i ettertid av å ikke bli trodd, sett eller oppdaget. Det er konsekvensene av det som faktisk skjer, som utgjør den etiske målestokken når handlingene vurderes (Nordby, 2012:21). I tillegg så er barn svært lojale overfor foreldrene, hvor de bruker mange krefter på å forsøke å forstå den situasjonen de befinner seg i. Killén (2012b) sier barna forsøker å fortolke situasjonen og forklare overgriperens atferd som på en måte setter vedkommende i et godt lys, mens barnet selv tar ansvaret og bærer på skylden. Videre kan det tenkes at et barn vet at foreldrene og en barnehageansatt på avdelingen til barnet, er venner i det private. Desto viktigere er det da å tenke på muligheten at barnet vil holde eventuelle overgrep hemmelig i frykt for å ikke bli trodd. Barns evne til å tildekke og holde hemmelig er nærmest grenseløs.

En informant presiserte hvor viktig det er å være lojal overfor barna, og at det er noe en er nødt til å være i arbeid med barn. Det «å være barnas advokat» var noe informanten brukte til å understreke viktigheten av å ta barns signaler og tegn på alvor. Dette kan støttes av Kants pliktetikkk. Grunnideen er at mennesker har en grunnleggende rett til å bestemme over sitt eget liv, så lenge ønskene deres er selvstyrte, og så lenge ønskene ikke på en uholdbar måte går utover andre enn dem selv (Nordby, 2012). En slik tankegang kan også ligge til grunn hos barnehageansatte når de skal ta avgjørelser angående barn og deres omsorgssituasjon å være deres «stemme».

6.Konklusjon

Begrepet omsorgssvikt, er ifølge informantene, et vidt og sammensatt begrep. Informantene nevner også at det kan være «skjult» omsorgssvikt som er vanskelig å oppdage, da referer informantene gjerne til foreldre som har psykiske vansker, strever med rus problematikk, er midt i en skilsmisse og/eller sørger over et tap. Det å ha utdannet personale er av stor betydning til å kunne avdekke barn som er utsatt for omsorgssvikt. Informantene understreket viktigheten av å se det enkelte barn og hvordan kontakten er med foreldrene, i for eksempel, hente- og bringe situasjoner. I følge informantene var det å oppdage fysiske skader enklere enn å oppdage følelsesmessig vanskjøtsel og/eller psykiske overgrep.

Alvorlighetsgraden og prosessen fra oppdagelse til (bekymrings)melding er hovedgrunnene for at barnevernet blir kontaktet. Dersom det var snakke om seksuelle overgrep eller vold, ble det sendt bekymringsmelding til barnevernet med en gang.

Flere faktorer spiller en rolle når en bekymringsmelding til barnevernet ikke blir sendt. Samtaler med foreldrene hvor de kan dele sin bekymring og eventuelt følge opp barnet og foreldrene i etterkant, kan være med på å forhindre at en bekymringsmelding blir sendt. Kjennskap til foreldrene, autoritetsmakt og lojalitet på arbeidsplassen var noe annet som kunne forklare hvorfor enkelte ikke sender bekymringsmelding.

Videre ville det vært interessant med en større omfangsundersøkelse av hvor mange barn som er utsatt for omsorgssvikt i Norge, og da spesielt barn fra 0-6 år.

Litteraturliste

- Arneberg & R. Midtbø (Red.) (1996). *Mellom makt og avmakt. Etikk for pedagoger.* (s.30) Bedre skole/Norsk Lærerlag
- Backe, H. E. (2009). *Å sende en bekymringsmelding – eller la det være? En karlegging av samarbeidet mellom barnehage og barnevern.* Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring. NOVA notat 6/2009.
- Barne- og likestillingsdepartementet (2009). *Til barnets beste – samarbeid mellom barnehagen og barneverntjenesten.* Oslo: Kunnskapsdepartementet
- Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet (2014-2017). *Barndommen kommer ikke i reprise. Strategi for å bekjempe vold og seksuelle overgrep mot barn og ungdom.* Oslo: Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet.
- Barnehageloven (2005). Barnehagens formål og innhold. Hentet fra http://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-06-17-64#KAPITTEL_1
- Barnelova (2010). Foreldreansvaret og kvar barnet skal bu fast. Hentet fra http://lovdata.no/dokument/NL/lov/1981-04-08-7/KAPITTEL_6#KAPITTEL_6
- Barsøe, L. (2010). *Ville og stille barn i barnehagen. Veier ut av låste atferdsmønstre.* Kommuneforlaget AS, Oslo.
- Bowlby, J. (1973). *Attachment and Loss: Vol. 2. Separation.* New York: Basic Books
- Bunkholdt, V. (2000). *Utviklingspsykologi.* Universitetsforlaget
- Colnerud, G. (1996). Etiske dilemma i skolan. I P. Arneberg & R. Midtbø (Red.). *Mellom makt og avmakt. Etikk for pedagoger.* (s.12-19) Bedre skole/Norsk Lærerlag
- Dommerud, T. (2013). For få barnehageansatte varsler om omsorgssvikt. *Aftenposten.* Hentet fra http://www.aftenposten.no/helse/--For-fa-barnehageansatte-varsler-om-omsorgssvikt-7214925.html#.U2Ytdfl_vC8
- Drugli, M.B. (2011). *Liten i barnehagen. Forskning, teori og praksis.* Cappelen Damm AS.
- Eidhamar, L.G. & Leer-Salvesen, P. (2008). *Nesten som deg. Barn og etikk.* Høyskoleforlaget.
- Barnekonvensjonen (2000). *FNs konvensjon om barns rettigheter.* Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. Hentet fra

http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/dok/veiledninger_brosjyrer/2000/barnekonvensjonen-kortversjon-norsk.html?id=87582

Helsedirektoratet (2007). *Psykisk helsearbeid for barn og unge i kommunene*.

Helsedirektoratet

Helsenorge. (2011). *Vold, overgrep og omsorgssvikt*. Hentet 21.04.2014, fra

<https://helsenorge.no/Helseogsunnet/Sider/Vold-overgrep-og-omsorgssvikt/Omsorgssvikt.aspx>

Johansson, E. (2001). *Små barns etikk*. Pedagogisk forum.

Killén, K. (2012a). *Forebyggende arbeid i barnehagen. Samspill og tilknytning*.

Kommuneforlaget AS, Oslo.

Killén, K. (2012b). *Sveket I. Barn i risiko- og omsorgssviktsituasjoner*. Kommuneforlaget AS.

Killén, K. (2010). *Sveket II. Ansvar og (be)handling*. Kommuneforlaget AS.

Klette, T. (2008). Omsorgssvikt og personlighetsforstyrrelser. *Tidsskrift for Den norske legeforening*. Nr. 13 – 26

Kvale, S. & Brinkmann, S. (2012). *Det kvalitative forskningsintervju*. Gyldendal Norsk Forlag AS.

Kvvello, Ø. (2013). *Barn i risiko. Skadelige omsorgssituasjoner*. Gyldendal Norsk Forlag AS. 6.opplag.

Kvvello, Ø. (2012). *Tidlig barneverninnsats med utgangspunkt i tilknytningsforskning*. Norges Barnevern nr.3-2012. VOL.89. Universitetsforlaget.

Kvvello, Ø. (2010). *Barns barnehage 2. Barn i utvikling*. Gyldendal Norsk Forlag AS.

Langdridge, D. (2006). *Psykologisk forskningsmetode. En innføring i kvalitative og kvantitative tilnæringer*. Tapir Akademisk Forlag, Trondheim.

Løgstrup, K.E. (2008). *Den etiske fordring*. Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag A/S.

Malterud, K. (2013). *Kvalitative metoder i medisinsk forskning. En innføring*. Universitetsforlaget.

Milde, S.H. (2013). Viktig å melde fare for omsorgssvikt tidlig. *UiO: Psykologisk institutt*.

- Nordahl, T., Sørli, M.A., Manger, T., & Tveit, A. (2011). *Atferdsproblemer blant barn og unge. 4.opplag. Teoretiske og praktiske tilnærminger*. Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.
- Nordby, H. (2012). *Etiske dilemmaer i helse- og omsorgsarbeid*. Gyldendal Akademisk. Oslo
- NOU 2009: 10 (2009). *Fordelingsutvalget*. Oslo: Finansdepartementet. Hentet fra <http://www.regjeringen.no/nb/dep/fin/dok/nouer/2009/nou-2009-10/20/2/3.html?id=568546>
- Pettersen, A.J. (2014). *Informasjon om seksuelle overgrep*. Statensbarnehus, hentet 09.04.2014, fra <http://www.statensbarnehus.no/barnehus/alesund/isb/>
- Redd barna (hentet 02.02.2014). Barnekonvensjonen. Hentet fra <http://www.reddbarna.no/vaart-arbeid/barns-rettigheter/barnekonvensjonen-i-fulltekst>
- Riis, O. (2001). *Metoder på tvers. Om forudsætningen for sociologisk metodekombination*. Jurist- og økonomforbundets Forlag.
- Rye, H. (2005). *Tidlig hjelp til bedre samspill*. Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Sosial- og helsedirektoratet (2003). *Seksuelle overgrep mot barn. En veileder for hjelpeapparatet*. Oslo. Sosial- og helsedirektoratet. Hentet fra <http://helsedirektoratet.no/publikasjoner/seksuelle-overgrep-mot-barn-en-veileder-for-hjelpeapparatet/Publikasjoner/seksuelle-overgrep-mot-barn.pdf>
- St. melding nr.15 (2012-2013). *Forebyggings og bekjempelse av vold i nære relasjoner*. Jurist- og beredskapsdepartementet. Hentet fra <http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/dok/regpubl/stmeld/2012-2013/meld-st-15-20122013/3.html?id=716473>
- St. melding nr.16 (2006-2007). *... og ingen sto igjen. Tidlig innsats for livslang læring*. Kunnskapsdepartementet. Hentet fra <http://www.regjeringen.no/nb/dep/kd/dok/regpubl/stmeld/2006-2007/stmeld-nr-16-2006-2007/-og-ingen-sto-igjen.html?id=507297>
- St. melding nr. 41 (2008-2009). *Kvalitet i barnehagen*. Det kongelige kunnskapsdepartement.
- Tetzchner, V. S. (2005). *Utviklingspsykologi. Barne- og ungdomsalderen*. Gyldendal Norsk Forlag AS.

Thagaard, T. (2013). *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.

Torgersen, L. (2011). *Betydningen opplevd vold har for barns egen utagering, og barnehagens rolle*. (Mastergradsavhandling, Universitetet i Stavanger), Hentet fra <http://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/handle/11250/185673/Torgersen,%20Lene.%20pdf.pdf?sequence=1>

Van IJzendoorn, M.H., Schuengel, C., & Bakermans-Kranenburg M.J. (1999). *Disorganized attachment in early childhood: Meta-analysis of precursors, concomitants and sequelae*. Cambridge University Press.

Waade, C. (2013). Barndomstraumer og psykoser: en integrert forståelsesmodell. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*. VOL 50, nr. 6, side 563-567

Wennerberg, T. (2011). *Vi er våre relasjoner- om tilknytning, traumer og dissosiasjon*. Arneberg.

Venke A. Johansen
Institutt for psykososial helse
Universitetet i Agder
Serviceboks 422
4604 KRISTIANSAND S

Vår dato: 18.07.2013

Vår ref:34900 / 3 / MSI

Deres dato:

Deres ref:

TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 29.06.2013. Meldingen gjelder prosjektet:

34900	<i>Barn som er utsatt for omsorgssvikt</i>
Behandlingsansvarlig	<i>Universitetet i Agder, ved institusjonens overste leder</i>
Daglig ansvarlig	<i>Venke A. Johansen</i>
Student	<i>Darija Zivanovic</i>

Personvernombudet har vurdert prosjektet og finner at behandlingen av personopplysninger er meldepliktig i henhold til personopplysningsloven § 31. Behandlingen tilfredsstiller kravene i personopplysningsloven.

Personvernombudets vurdering forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, ombudets kommentarer samt personopplysningsloven og helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema <http://www.nsd.uib.no/personvern/meldeplikt/skjema.html>. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://pvo.nsd.no/prosjekt>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 31.05.2014, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Vigdis Namtvedt Kvalheim
Vigdis Namtvedt Kvalheim

Marte Byrkjeland
Marte Byrkjeland

Marte Byrkjeland tlf: 55 58 33 48
Vedlegg: Prosjektvurdering
Kopi: Darija Zivanovic, Svalåskjerran 37, 4645 NODELAND

Personvernombudet forstår at det legges opp til at informantene ikke skal uttale seg om identifiserbare tredjepersoner (kollegaer). Det anbefales at studenten gjør informantene oppmerksomme på dette i forkant av hvert intervju. Personvernombudet forutsetter at det ikke innhentes personopplysninger om barn og foresatte, og at taushetsplikten ikke er til hinder for den behandling av opplysninger som finner sted.

Ifølge prosjektmeldingen skal det innhentes skriftlig samtykke basert på skriftlig informasjon om prosjektet og behandling av personopplysninger. Personvernombudet finner informasjonsskrivet tilfredsstillende utformet i henhold til personopplysningslovens vilkår.

Innsamlede opplysninger registreres på privat pc. Personvernombudet legger til grunn at veileder og student setter seg inn i og etterfølger Universitetet i Agder sine interne rutiner for datasikkerhet, spesielt med tanke på bruk av privat bærbar pc og minnepenn til oppbevaring av personidentifiserende data.

Prosjektet skal avsluttes 31.05.2014 og innsamlede opplysninger skal da anonymiseres og lydopptak slettes. Anonymisering innebærer at direkte personidentifiserende opplysninger som navn/koblingsnøkkel slettes, og at indirekte personidentifiserende opplysninger (sammenstilling av bakgrunnsopplysninger som f.eks. utdanning, stilling, arbeidsplass, alder, kjønn) fjernes eller grovkategoriseres slik at ingen enkeltpersoner kan gjenkjennes i materialet.

Informasjonsskriv og forespørsel om deltakelse i intervju

Institutt for Psykososial Helse
Universitetet i Agder (Grimstad)

Forespørsel om å delta i intervju

Prosjekttittel: «Barn som er utsatt for omsorgssvikt»

Jeg er masterstudent i Psykisk Helsearbeid ved Universitetet i Agder og holder nå på med den avsluttende masteroppgaven. I den forbindelse ønsker jeg å gjøre en studie for å finne ut hvordan ansatte i barnehage kan oppdage omsorgssvikt hos barn og hva som gjør at de melder/eventuelt ikke melder fra om dette til Barnevernet. Førskolelærere står i en særstilling med hensyn til å oppdage omsorgssvikt i hjemmet fordi de møter barn fem dager i uken, flere timer om dagen hvor de har en gylden mulighet til å observere, snakke og, ikke minst, legge merke til om et barn kan være utsatt for omsorgssvikt.

Jeg ønsker å få belyst tre hovedområder gjennom å intervjuer førskolelærere om deres erfaringer. Hvordan kan de oppdage omsorgssvikt hos barn? Hva gjør at de melder fra til Barnevernet? Hva gjør at de ikke melder fra til Barnevernet?

Jeg henvender meg derfor til deg med spørsmål om du kunne tenke deg å bli intervjuet om dette temaet. Intervjuet vil ha form som en samtale og ta omtrent en time. Vi blir sammen enige om tid og sted. Alle intervjuene vil finne sted i september/oktober 2013. Jeg ønsker også muligheten til å kontakte deg i etterkant av intervjuet dersom det er noe jeg ønsker å få utdypet eller det er noe fra intervjuet som er uklart. Dersom du tillater det, ønsker jeg å bruke båndopptager under intervjuet.

Det er frivillig å delta i undersøkelsen, og du har muligheten til å trekke deg når som helst underveis, uten å måtte begrunne dette nærmere. Dersom du trekker deg, vil alle innsamlede data om deg bli slettet. Opplysningene som kommer frem i intervjuene vil bli behandlet konfidensielt og anonymisert slik at ingen enkeltpersoner vil kunne kjenne seg igjen i den ferdige oppgaven. Opptakene slettes når oppgaven er ferdig innen utgangen av mai 2014.

Min veileder er Venke Frederike Johansen v/Avdeling for Psykososial helse, Universitetet i Agder (Grimstad). Hun kan kontaktes på tlf: 37233768/41554926, og/eller e-mail: venke.f.johansen@uia.no

Med vennlig hilsen

Darija Zivanovic

Jeg kan bli kontaktet på e-mail: darijazivanovic@gmail.com og tlf:98656005

Dersom du kunne tenke deg å delta, ber jeg deg signere samtykkeerklæringen på neste side og levere den til meg i forkant av intervjuet

Samtykkeerklæring:

Jeg har mottatt skriftlig informasjon om prosjektet «Barn som er utsatt for omsorgssvikt» og ønsker å stille på intervju. Jeg er informert om at jeg når som helst kan trekke meg fra intervjuet, uten å oppgi grunn og uten at dette vil ha noen negative konsekvenser for meg.

Dato:Signatur.....

Telefonnummer.....

Intervjuguide

1. Introduksjonsspørsmål om deres arbeid

Du kan først fortelle meg hva din stilling er i barnehagen og hvor lenge du har jobbet i barnehage(r). Trives du med jobben din? Hva er det du liker best? Hva er det du ikke er så begeistret for? Hvor mange barn møter du hver dag gjennom jobben din? Er det noen aldersgrupper du liker å jobbe mest med? (Hvorfor?)

3. Spørsmål om begrepet omsorgssvikt – hvordan blir det definert

(I dette intervjuet skal vi snakke om begrepet omsorgssvikt og barn som er/har vært utsatt for det.)

Hvordan definerer du begrepet omsorgssvikt?

4. Spørsmål om informantenes erfaringer rundt barn som er utsatt for omsorgssvikt

Har du selv vært vitne til omsorgssvikt i barnehagen?

Kan du beskrive situasjonen til meg?

Hvordan opplevde du den situasjonen?

Hva gjorde den saken med deg?

(Ble det eventuelt meldt til barnevernet)?

5. Spørsmål om hva som blir iverksatt når de oppdager et barn som er utsatt for omsorgssvikt.

Hvis ja, hvordan ble det barnet oppdaget?

Hvordan ble saken håndtert?

Har du sendt ut bekymringsmeldinger til barnevernet før?

Har du noen gang angret på at du ikke har meldt ifra?

Hva gjør at du ikke melder fra til barnevernet ved mistanke om omsorgssvikt?

Hvis nei, har du hatt mistanke om at et/flere barn har vært utsatt for omsorgssvikt?

6. Spørsmål om hva informanten og/eller barnehagen gjør for å forebygge at barn blir utsatt for omsorgssvikt

Hva mener du at du gjør for å forebygge at barn blir utsatt for omsorgssvikt?